

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félfévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Régi hangok s egy kis ördögüzés tömjénfüst nélkül.

IV.

Sajátságos homály borong a *confirmatio* kérdése felett. Nemcsak a külső végrehajtás módzataira nézve hiányzik az egyes egyházkerületek eljárásában az egységes jelleg, hanem annak jelentősége s hittani tartalma sincs határozottan s úgy kidomborítva, a mint az azt megérdemelné s az *értelem vallásától* várni lehetne. Itt is igazán érezzük dr. Bacsoni csak a minap nyilvánított amaz ítéletének a súlyát, hogy „az egyetemes magyar ref. egyház eszméje nálunk még teljességgel nem tudott tért foglalni a köztudatban.“ Azt látjuk, hogy a kérdéssel egyházi törvényeink foglalkoznak; annak keresztülvitelére kiváló súlyt helyeznek, — de hogy mi is hát ebben az orthodox tudomány s mennyiben van az történelmileg s hittanilag a kálvinizmussal egybeforrva: arról sem a zsinatok, sem a kánonok semmit nem szólnak.

Ezt a bizonytalanságot akarta valószínűleg a nagy Révész Imre eloszlatni, a mikor a felvetett kérdésre nézve azt mondja: az úgynevezett confirmationnak a szigorú kálvinizmus szerint *semmi helye nincs* s erre vonatkozó utasítás nem is fordul elő Kálvin szertartási műveiben s a keresztelés alkalmávali ünnepélyes fogadtételben is semmi oly pont nincs, mely a confirmatoria czélozna, mint p. o. nálunk: „addig is, míg ő maga hitéről számot adhatna“. A skótok mai napig határozottan elvetik a confirmatiót, mivelhogy nincs alapja az Isten ígéjében s az ő apostoli egyház történetében.*

En Skótiában soha nem voltam; eddig még a skót lyurgikát megismerni sem volt alkalmam; azt sem tudom ennél fogva, hogy

* Révész I. „Kálvin élete“ 317-ik lap.

ott a szigetországban confirmatio van-e vagy nincs. De a halhatatlan érdemű nagy tudós abban az egyben tévedt, hogy Kálvin a confirmatióról egyáltalában nem szól. Szertartási műveiben igenis nem; hanem szól az Institutióban*, hol éppen „De confirmatione“ cím alatt álláspontját így fejt ki: „Hic mos olim fuit, ut Christianorum liberi, postquam adleverant, coram Episcopo sisterentur: ut officium illud implerent, quod ab iis exigebatur qui se ad Baptismum adulti offerebant. Hi enim inter catechumenos sedebant, donec rite fidei mysteriis instituti poterant fidei confessionem coram Episcopo ac populo edere. Qui ergo Baptismo initiati erant infantes, quia fidei confessione apud Ecclesiam tunc defuncti non erant, sub finem pueritiae, aut ineunte adolescentia, repraesentabantur iterum a parentibus, ab Episcopo examinabantur secundum formulam catechismi quam tunc habebant certam ac communem. Quo autem haec actio, quae alioqui gravis sanctaque merito esse debebat plus reverentiae haberet ac dignitatis caeremonia quoque adhibebatur manuum impositionis. Ita puer ille fide sua approbata cum solemnibus benedictionibus dimittebatur. Hujus moris saepe mentionem faciunt veteres. Talem ergo manuum impositionem, quae simpliciter loco benedictionis fiat, laudo et restitutum hodie in purum usum velim.“ Igaz, hogy Kálvin e szavak után rögtön a bérálás ostorozásához fog s a confirmatióról többé részletesebben nem szól; azonban, ha figyelembe vesszük azt, hogy a bérálás lassanként éppen ezen s a keresztyén egyházban — Kálvin szerint is, — ő idők óta fogva gyakorlatban levő „*χειροθεσία*“ból nőtte ki magát sákramentommá: akkor úgy a gyors átmenetet, mint a confirmatióról való értekezés szokatlanul rövid bere-

* Lib. IV. Cap. 19. 4.

kesztését természetesnek fogjuk találni. Különben is a mit részben mondott, elég világosan mondotta s hogy Genf megértette, azt *Béza Tódor*, Kálvin utóda s rendkívül bizalmas embere következő egykoru feljegyzése bizonyítja: „constat veteres Episcopos, sive Ecclesiarum pastores, sedulo curasse ut fidelium liberi in infantia baptizati et quicumque etiam adulti ad Christi cognitionem accedebant primum omnium instituerentur in Christiana doctrina, unde etiam catechumeni Graeco vocabulo dicebantur. Sed et antequam vel illi ad synaxin, vel isti ad Baptismum admitterentur, publicam fidei confessionem ab utrisque requirebant, ut quoad ejus fieri posset, sacramentorum profanationem vitarent. Quos igitur in ista inquisitione comperiebant ita profecisse, ut digni viderentur, qui reliquo coetui adjungerentur, eos in fide confirmatos, impositis manibus, publice suis precibus Deo et Ecclesiae commendabant. *Hunc igitur catechismi ritum, ut prorsus necessarium, in Ecclesiis nostris singulari Dei beneficio instauravimus**“

Minthogy pedig Bézának azt a vallástételt, melyet alól megnevezett s a melyből a confirmatio vonatkozó emez idézetet vettem, nálunk a tarczali zsinaton 1572-ben a felső megyékbeli és a Tisza jobb partján lakó reformátusok is *saját hitvallásukul* fogadták el: valószínűnek látszik előttem, hogy Magyarországon a confirmációnak legtávolabbi gyökerei történelmileg ide nyúlnak vissza.

Annyi azonban bizonyos, hogy, — mint Révész Imre mondja, — az Isten ígéjében nincs szilárd alapja. Kálvin se vitatta az ellenkezőt; hanem — szokása ellenére, — megnyugodott az ő egyházi gyakorlatra való hivatkozás gondolatában. Éppen azért ha konfirmálunk, *csinján bánjunk a parádézással*; a mikor kezünket a konfirmandus növendékek fejére tesszük (ha ugyan tesszük) ez még bibliailag igazolható; de a templomok felvirágozása, a növendékek kommandó szóra történő térdre-hullása és más hasonló czifraságok annak az első cikkemben megnevezett német tudósnek adnak igazat, a ki szerént, útban vagyunk . . . Róma felé.

Pedig . . . pedig az én aggodalmaim itt sem végződnek. Sok minden eszembe jut a mai napság divatos templomi emlékestiszteletekről; (úgy hívják ezt odát hogy: *requiem!*) De ezt hagyjuk. Az ördög nem alszik; s gyakran olyan pokolbeli főstöt fuval szemeim közé, hogy magamra is alig ismerem rá. Képeket

* „Confessio Christ. Fidei“ Per Theodorum Bezam Vezelium. Genevae 1577. 203—204. lapokon.

tesz elébem, pompásan kifundált czifra szent képeket . . . s aztán tele akgatja azokkal kö-röskörül szobám falait . . . s nekem nagy rémületemre úgy tetszik, mintha az öreg Kálvinus János s a komor Révész Imre photographiái e képek között ott a falon haragosan megmozdúlnának. Másszor meg, mikor hallucinállok, hozzám fenyegetve lekiáltnak: „el! el! innen szemérmetlen idololatria; hát nem tudjátok-é, mi íródott meg a 2-ik parancsolatban!?” Sőt megtörtént velem már az is, hogy Kálvin Institutióját felütve kegyetlenül reám olvasott: „Christus est mortuus, ut in cruce maledictionem nostram sustineret; peccata nostra expiaret corporis sui sacrificio sanguineque ablueret nos denique reconciliaret Deo Patri. Ex quo uno plus discere poterant, quam ex mille crucibus, ligneis, aut lapideis, nam in aureas et argenteas avari mentes et oculos tenacius forte defigant, quam in ulla Dei verba.“ Majd hátrább: (Cap. 13.) „*Plus valent simulacra ad curvandam infoelicem animam, quod os, oculos, aures, pedes habent: quam ad corrigendam, quod non loquuntur, neque vident, neque audiunt, neque ambulant. Haec sane videtur causa esse, cur Joannes (I. Jan. 5. 21.) non tantum a simulachrorum cultu, sed ab ipsis quoque simulachris cavere nos voluerit. Et nos horribili insania, quae ad totius fere pietatis interitum orbem antehac occupavit, plus nimio sumus experti, simulatque in templis collocantur imagines, quasi signum idololatriae erigi: quia sibi temperare non potest hominum stultitia, quin protinus ad supersticiosos cultus delabatur.*“ Egy helyen gúnyolódva kérdezi: „quibus poenis digni Prophetæ, apostoli, martyres, *quorum tempore nullae exstiterunt.*“ Azt is megmondja, hogy általában miért ellensége a képeknek: „*idola enim jam fuisse prius inusa, quam ista in consecrandis mortuorum imaginibus ambitio involuisset, constat ex Mose. Unde colligere licet hominis ingenium perpetuam ut ita loquar, esse idolorum fabricam. Mens idolum gignit; manus parit. Hanc esse idololatriæ originem, quod homines Deum sibi adesse non credunt, nisi carnaliter exhibeat se praesentem, prodit Israllitarum exemplum.*“ *

Ilyen körülmények között aztán, csodálkozik valaki, ha azt mondom én is, hogy útban vagyunk . . . Róma felé! A régi alapon nem állottunk meg rendületlenül; hagyományos vas nyakunk könnyen hajladozó gémyakká korcsosult. S azok a visiók, melyek engemet egyidő óta oly sokszor kísértenek: nap-nap után hova-

* Inst. Lib. I. Cap. 7.

tovább mindinkább realizálódnak. Annyira ugyan még — Istennek legyen hála — nem vagyunk, hogy templomainkba a festett képeket visszavittük volna; de a jelekből ítélve, ki merne jót állani a közeljövendőről? Az ember lelki világa magára nézve szabályozóul nem mindenben és nem mindenkor ismeri el a természeti világ törvényeit. Így aztán sok példát láttunk már arra, hogy míg a tenger az általa nagy tömegekben partra vetett s az egészséges organismusra könnyen veszedelmessé válható döglött halak tetemeit néhány óra múltán ismét elnyeli: addig az emberi lélek az egyszer rátapadt s éber öntudatát fenyegető balhiedelmek romboló hatása alól menekülni nem tud s végre is áldozatul esik. Ugyanazért főképpen arra kellene gondunknak lenni, hogy hitfelekezetünk vezérelveinek ragyogó fényessége még a lehellettől is megóvassék s az ólalkodó ellenség századokon át dicsőségesen védett kapitóliumunknak még csak az előudvarába is be ne lopódzhassék.

Én azonban ezt az éberséget táborunkban mai napság nem tapasztalom. Valósággal Csáky szalmája ez a mi egyházunk, a melyet bődögbödögtalan tép, szakgat kénye-kedve szerént.

Ma már nemcsak képekkel díszített egyházi lapjaink vannak, hanem kiadtuk az Úri imádságot képekben; megírtuk a bibliai történeteket képekben stb. stb. s népünk szent borzalommal láthatja azokban a denevér szárnyu fekete ördögöket, a fényes ruhájú angyalokat, a dicsőült lelkeket stb.

Hát vajjon helyes ez? Jól van ez így? S mindenekfelett összeegyeztethető-e ez az ő reformatori puritanismussal s azzal a becsületes kálvinista felfogással, mely az érzékcsillandó külsőségektől mindig irtódzott s népünk öntudatában talán ösztönszerűleg, de mindezideig szerencsésen fennmaradt? Feleljen e kérdésre az, ki az újítást megkezdette; én a nép gondolkodásának jellemzéséül csak egyetlenegy példát hozok fel, de ha nem lenne elég, szívesen szolgálok többel is.

Mikor 1886-ban Földesre költöztem, a javításon át éppen akkor esett öreg templom falait belülről egyszerű, barna színre kifestve találtam. Évek múltán itt egy igen értelmes s általam még káplánságom idejéből templomgyakorlónak ismert hívemmel találkozáván, azt találtam tőle kérdezni hogy „ugyan István bácsi, mi lehet annak az oka, hogy a templomban mostanában sokkal ritkábban láthatom, mint ezeknekeltőte?” Gondolja valaki, hogy mi volt a felelet? Szórol-szóra ez: „az igazat megvallva tiszteletes uram! én bizony mióta ki van festve, nem is

szeregek járni abba a templomba . . . nagyon pápistás az!”

Ime tisztelt olvasóm! *a még meg nem hamisított ősi kálvinista egészséges érzék!* Hátha még ez az én kedves bátyám, — a ki ma is él s a kit az Isten még sokáig éltessen is! — a kálvinismus szellemét, a reformátorok elveit, ezeknek egész történelmi fejlődését s a biblia valódi tartalmát úgy ismerte volna, mint a hogy minden lelkésznek ismernie kellene, vajjon mit mondott volna arról az időről a mikor majd a kálvinisták bibliája is tele lesz pingálva rettenetes pokol körképekkel, vagy a mennyei Jerusalemba dicső jeleneteivel, vagy a Leviathán borzalmas munkáival? Mert úgy látszik, lassan-lassan ide is majd csak elérkezünk már. Hiszen mikor az ember a féllábát a lépésre felemelte, nem igen szokta azt visszahuzni; főleg ha hátulról taszigálják, előről meg vonszolják.

Ugyanazért lássuk ezt a kérdést még közelebbről. Kálvin nézetét már fentebb ismerttettem.

Béza szerént* „Idola parit manus, concipit inanis phantasia.”

Bullinger: Quamvis vero Deus humanam assumpserit naturam, tamen multifaria docuit corporis sui praesentiam nullam Ecclesiae utilitatem afferre a morte sua. (gondoljunk itt azokra az újabb keletű kálvinista könyvekre, a melyekben a Megváltónak, tehát a *feitámadott Istennek* (!) táborhegyi dicsősége lefestve van!) „ideo corpore ab oculis et e conspectu nostro ablato coelos conscendit, atque nos etiam mentem nostram illuc extollere jussit“ (Joh. 6. 14; 16—17; 2. Kor. 5. stb.) „Quod vero quidam imagines saltem ad erudiendos et admonendos simpliciores et rudiores homines habendos esse objiciunt, verbum Dei hoc modo refellit, Deum in monte Sina instituentem populum voce quidem, quae audiri posset, locutum esse, non tamen ab illis formam aliquam visam ne imagines inde facerent, sed ut verbo ejus erudirentur: idque ex Deut. 4. Cap. manifestum est. *Praeterea Christus Dominus ejusque Apostoli nunquam simpliciores imaginibus, sed doctrina Sacri Evangelii erudierunt.*“ **

Az 1524-ik esztendőben január 20-kán Zürichben tartott nyilvános disputatio után, — hol főként a miséről és a képekről volt szó, — ez utóbbiakra nézve a Zwingli javaslatára szórol-szóra ez volt: „Die bilder verbüt gott zu machen; und wo sy gemacht sind, heisst er sy dannen thuen; verbütet ouch inen alle

* „Quaestionum et Responsum“ stb. Ed. Quinta 1577. Genevae. 26-ik lap.

** Többször idéztem mű 46-ik lap.

eerenbietung. So wir nun sechend, dass sy uf den altaren geeret werden (dann, wodas nit, so stellet man sy nit daruf): habend wir uns hierin entschlossen die bilder, oder götzen an allen orten hinweg ze thüen a dann sich erfindet, über dass sy gott verbüt, dass die Menschen *unwüssend* in abgöttereien fallend.“

S utánna teszi Bullinger: „Dieser oberzalt und gesetzts ratschlag gefiel, als er fürtragen ward, der oberkeit wohl.“**

Igaz, hogy még ezután is p. o. az 1526-ik május 21-ki bádeni vitában Eck győz, — de két év múlva a berniben Zwingli s a képek összezúzatnak. Azon 21 cikkből álló hitvallás 2-ik pontjában, mely a lausanni vita eredménye s a melyen a Kálvin és Fárell szelleme leng át, ki van mondva, hogy a képekre semmi szükségünk. Az 1560-ik évi december 20-ki skót zsinat, mint szintén, az 1-ső Károly által 1643. július 1-ső napjára összehívott londoni assembly szintén ilyen radikális szellemben nyilatkozik.

De nem folytatom tovább; köteteket írtak már össze erről a dolgról s a ki e kérdés külhoni történetével még részletesebben akar foglalkozni, keresse fel az eredeti forrásokat. Én legközelebb csak a magyar református egyház 3. százados álláspontját villágítom meg s aztán leteszem a tollat abban a tudatban, hogy kötelességemet teljesítettem.

És ha valaki, — mint már sokszor tapasztaltam, — ezen tényekkel szemben pápaszemét magasabbra rántva a kicsinylés Ararátjára hág fel s az egy fő dolog mellett ezt az egész kérdést csak tizedrangunak tartja, azt egyszerűen emlékeztetem arra, hogy a debreczeni kollégiumnak a most folyó század első felében volt egy hirneves matheseos professora, ki a felsőbb mértant a *nullán* kezdte építeni, de mégis felépítette.

Püspökladány, 1896. július.

Eröss Lajos,
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

Az ev. reform. egyház és iskolák hazafias szolgálatai az ezeréves Magyar hazában.

Sinka Lajos felolvasása a reform. tanítók orsz. egyes. gyűlésén. Budapest jul. 5.

I.

„Annyit ér az ember, a mennyit életével használ a társadalomnak“, ez az igazság méri meg egyes nemzeteknek, kisebb, nagyobb társadalmaknak értékét is, mert bizony nem az életidő, mely hátunk megé került,

** „Zwingliss Werke“ Zürich, 1828. 1-ső köt. 578—579 lapok.

nem is a tömegek nvers ereje vagy száma billenti le a mérleg serpenyőjét: hanem az a munka, az a természet-szerű fejlődés, mely külső kihatásában rányomja bélyegét a környezetre, a társadalomra, és — nemzeteket tekintve — érvényesíti hatását az emberiség egyetemének nagy és nemes törekvésében, vagy legalább képes és tud beilleszkedni ama rengeteg csatasorba, hol a világ jobbjai jogért, szabadságért, és a szellem, az istenség szikrája, tökéletességeért, uralmáért küzdenek.

Soha ki nem írtható az emberből a művelődés vágya, vagy a hol ez hiányzik, az a faj elveszett, kivan mondva felette a halálos ítélet; mert a természet nem türi meg a maga kebelén a lélekkel bíró élősdieket, a fejlődésre képtelen emberállatokat.

Az ember örökélet után vágyakozik, s ez a szó: *halhatatlanság*, nem kizárólag a vallás tulajdona, — bár mint hitigazság istenországi vonatkozását tekintve egyedül a vallás alapján fejthető meg, — hanem ott van az emberi természetben, veleszületik az emberrel és az élet utján ezerféle bajok, küzdelmek közepette reményt olt ez a vágy szívében, akaratot, erős törekvést támaszt lelkében futni-futni a cél felé, hogy szellemében, műveiben fent maradjon akkor is, mikor már az anyag megoszlott, az árnyék eltűnt a föld színéről.

Tudja, hogy az eszme örökölhető, s ez: vigasztaló. Tapasztalja, hogy a szellem tovább fejleszthető, és ez: lelkesítő.

Érzi, hogy az ember nem magáért, hanem az összesért hiátott munkára, s ez: boldogító.

És ez a tudat, ez a tapasztalás, ez az érzés magasra emeli törekvési kedvét. A harc el nem rémiti, az akadály vissza nem riasztja, a sikertelenség kétségbe nem ejti; hiszen üzi, hajtja az örök végzés: „*légy tökéletes!*“! Felkellesíti a gondolat: „*nem magadért küzködöl!*“!

Igy támadnak aztán a hősök, így teremnek aczél emberek; így születnek a tudomány martirjai, az eszmék lánglelkű apostolai és a jónak rettentetlen bajnokai!

Megkapó tanúság erre nézve előttünk a nemzeti ezerév, mely kibeszélhetlen módon és alakban hirdeti az igazságot: hogy az ember tovább él tetteiben, szellemében, műveiben, nemes szívének és izlésének emlékeiben s hosszú századokra nyujthatja e földön életét. Hiszen nem azt beszélik-e a multnak ezer meg ezer emléktárgyai, nemzeti életünk — jó — és balsorsunk összehalmozott szent ereklyéi? ime: nézzétek ezer éves életünk kincses templomát s beszéljétek ott a multnak feltűnedező alakjaival, kik most előttetek megelevenednek s példájokkal nagy és nemes tettekre buzdítanak!

Oh bizony élnek ők ismét, itt forgolódnak közöttünk, kik eltűnt századok álmát aluszszák. Jelvényeik, ruházatuk s életmódjukat feltűntető eszközeik; vagy lelki életökre, szellemi fejlettségükre fényt derítő szokásaik mind élőbizonyosságai az ő létezésüknek és lépésről-lépésre jelölik egy ezerévesnek hosszú utvonalát.

És ez utvonalon különösen az eszmék harcza, a léleknek működése, a szellemi fejlődés, előhaladás mutatnak fel különböző fokozatokat, szembetűnő határdombokokat, melyek mind a megnyilatkozó életerő, a további fentmaradás hatalmas és fényes bizonyosságai.

Hogy milyenek voltak egyes korban, egyes fejlődési határvonalon belől azon eszközök és módok, melyek a nemzeti szellemet ében tartották s a népet, vagy — különböző idők szokásairól társadalmi törvényeiről lévén szó, — legalább a nemzet kiváló kisebb részét a művelődés útján előbbre vitték: azokat egy felolvasás szük keretében felmutatni, részletesen előadni nem lehet, s különben is tárgyamhoz ezek általánosságban tartozván,

csak annyiban vehetem figyelembe, a mennyiben általak a református (protestáns) egyház és iskola hatását természetszerűbben kimutathatom úgy, a mint az a nemzeti élet, — a magasabb — és népműveltség előmozdításán fáradozott.

Még itt is kevés lévén időm s inkább parciális természetűek a használt források, elnézésért esedezem, mert nem leszek képes biztos pontossággal megjelölni azt a magaslatot, mely protestáns és közelebbről református egyházunkat a nemzeti művelődés nemes munkájában méltán megilleti.

I. A reformátorok iskolái.

Felül áll már ma minden kétségen, miszerint hazánkban a reformatio nemcsak az elernyedő hitélet és csökönő dogmatikai elvek felett gyújtotta meg a világosság faklyáját; hanem magát az egész embert tévén gondoskodása tárgyává, mind földi megélhetéséről, mind mennyei üdvösségéről czélszerűen gondoskodott akkor, midőn iskolákat állítván mindenütt: az elmét világosítani, a lelket képezni, a szívet nemesíteni, szóval az embert tökéletesebbé tenni törekedett.

Elévülhetlen érdeme különben is nagy és nemes lelkű reformátorainknak, hogy feltudtak emelkedni abban a romlott, sötét korszakban olyan világos magaslatra, honnan az iskolák áldásos hatását tisztán meglátták, a tanítás és tanulás egyedül czélra vezető eszközét teljes nem resteltek bibelődni kis gyermekekkel — fáradni felserdült ifjakkal, — komoly méltósággal foglalkozni érettebb felnőttekkel; csak hogy örökségül hagyják reájuk szellemi kincseiket, a tiszta tudományt, mit az Urtól vettek, s az egyetemes tiszta jellemet, mit annyi megpróbáltatás erős tűzében kemény aczéllá edzetek.

Bámulatos az ő tevékenységük! Nemcsak prédikálnak alkalmas és alkalmatlan időben; hanem égő buzgalommal iskolákat szerveznek, tanítókká, tanárokká válnak; s míg egyik kezükben fogják a keserves vándorbotot, hogy kérlelhetlen üldözőik elől meneküljenek: addig másik kezükben és tógáik redői között rejtegetik féltett kincseiket, irataikat, magukkal viszik nyomdáikat, — elméjükben forgatják magas terveiket — és hurezolják a feltámadt világosságot egyik országhatártól a másikig.

Mindezt pedig teszik nem bérért, nem földi jutalomért; hanem az emberek boldogságáért, a szellem uralmáért.

Csak néhány példa is meggyőz bennünket állításom igazságáról. Ime ott van Dévai Biró Mátyás, ki Erdélytől a Dánántulig viszi a tiszta tudományt; mellette működik Erdős János, ki sok hányatás után itt talál kevés időre békés menhelyet. Itt lát az ő kezökből világot az első magyar ortográfia (1538). Szegedi Kiss István baranyai püspök, de folyvást tanító és tanár, kit egy ország területén hány-vet sorsa, de kétségbe soha nem esik. Tasnádon, Laskón, Tolnán az iskolák éltető lelke. Mellette találjuk hűséges tanítványát Skaricza Mátét, ki élete javát tanítóskodásnak szenteli. Vagy mit mondjunk a nagy műveltségű Sztárai Mihályról, kinek szép éneke megindítja a megkövesült szíveket s teremt a semmiből eklézsiákat? Batizi András, Kopácsy István az erdői iskola megteremtője s Patak jeles tanára. Simontornyai Gergely, Szántai István, Székely István, a lelkes tanítók, kik közül az utóbbi már 1538-ban ír egy elemi kátét magyar nyelven s fordítgatja a zsoltárokat prózában. Később Szenczi Molnár Albert a zsoltár-énekek megteremtője, vagy Keserői Dajka János és Geleji Katona István a Graduale szerzői, majd Szőnyi Nagy István

az irva-olvasási módszer első uttörője és még annyi jelesek.

Ott tündökölnek a hatalmas pártfogók is, mint: a Drágfiak, Perényiek, Báthoryak, Török, Rhédey és Magyarország annyi nemes és nagynevű családjai, kik összevetett vállakkal küzdenek a lelkiismereti szabadságért s nagy áldozatok árán szerveznek iskolákat.

Igaz, hogy a reformátori iskolákat közszükség hozza létre, hiszen nevelni kell a tiszta tudomány emlein papokat és tanítókat, kik képesek legyenek tanítás által az elméket világosítani; de ez bizonyára mit sem von le a reformátorok érdeméből, sőt inkább dicsteljes magaslata helyezi őket, hogy megtudták mérni az általános műveltség nagy életsúlyát és prófétai szemekkel tekintettek a jövő titkaiba.

Tették pedig ezt olyan korszakban, melyről egyik újabbkori iskola-monografusunk ekként nyilatkozik: „Mióta a török foglalta el az ország felét, a katolikus iskolák nagy része elpusztult. A kath. papok műveltsége a képzelhető legalacsonyabb fokra szállott.” Bizonyítják ez állítás alaposágát az 1493 esztergomi, 1494 nyitrai és 1515. évi veszprémi megyei zsinatok, melyek végzéseik kimondják: „Kik az egyházi rendeket felvenni kívánják, megvizsgáltatnak s akkor szentelhetnek fel, ha kellő kort elérték . . . stb. s jól tudnak olvasni, énekelni és az elemi ismeretekben némiképen járatosak.”

Hát ez már a lehető legkisebb fokú képzettség, a mit egy közönséges embertől — és nem egyházi férfitól — kívánni lehet s nyilván mutatja, hogy hová jutottunk mindjárt a Mátyás fényes korszaka után! S bár tagadhatlan, miszerint voltak ekkor is tiszteletreméltó kivételek: ámde ezek nem változtatják meg a kor általános és szomorú jellemvonását.

Ezért mondja — mely által érdemelt elégtételt szolgáltat a ma napság sokszor ócsárolt magyar reformátusoknak — egyik monografusunk: „A végső felbomlás veszedelmétől hazánk iskolaiügyét egy nyugotról beözönlő hatalmas áramlat mentette meg: a reformáció szövetségeseivel, a humanizmussal. Mindkét nagy eszme legszilárdabb alapját az iskolában lelta meg nálunk is. Protestáns főurak és prot. városok előljáróságai egymásután alapítanak iskolákat.”

Teljes igazság ez: Hiszen a zárdai iskolák mindenütt megszűnnek a törökhódoltságban s helyükön pusztaság, sivár tudatlanság marad hátra. Nincs szervező lélek, mely a szomorú viszonyok közt megkeresse a kellő eszközöket; nincs lelkesedés, áldozatkészség, mely a porból is életet hozna létre. A tehetségesebb fényes papság biztos menedékhelyekre vonul, az első pedig tehetetlen, többször — mint szerzetes — idegen, mely nem képes, de nem is akar tenni semmit.

(Vége köv.)

A református nőnevelés.

II.

A népiskolai mindennapi és ismétlőiskolai nőnevelésről más alkalommal fogok szólni.

Mert bár a nőnevelés irányát annak czélja szabja meg, a mely czél szegénynél és gazdagnál ez: A leányból szerető házastárs és gondos édes anya legyen, mindazáltal a fiúk és leányok népiskolai nevelési irányára s czéljára sok tekintetken egy és ugyanaz. De a népiskolai nevelés bevégeztével a férfi és nő nevelésének irányára a két nem külön rendeltetéséhez képest egymástól elválik.

A fiukat illetőleg a további nevelésnél döntő szerepet játszik, hogy úgy mondjam, az ész arisztokráciája, (a ki pl. gyenge tehetségű, ne menjen a tudományos pályára) a leányoknál pedig a születési s vagyoni arisztokrácia.

Nem lehet czélom, — mert tárgyamtól messze csaponganék, — annak fejtegetésébe bocsátkozni, hogy vajon a további *egyöntetű*, vagy a társadalmi állás szerint *elkülönített* nevelés-e a helyes; az tény, hogy a mindennapi iskolán túlterjedő egyöntetű nevelés jelen társadalmi viszonyaink között nemcsak kivihetetlen, hanem szükségtelen is. Ugyan kit botránkoztatna meg a polgári osztály leánykájának a zenében, rajzban vagy finomabb női kézi munkákban való járatlansága, s ki róna fel bűnül az intelligencia leánykájának, ha ezekben az izlést és érzületet nemesítő dolgokban is kellő jártassággal bírnak.

Mint említettem, az intelligens református szülők katolikus jellegű felsőbb leányintézetekbe viszik gyermekeiket. S e sajnos tünetek nemcsak az illetőkre, hanem az egyetemes ref. egyházra is nagy veszélyt rejtenek magukban.

Mindaddig, míg a tanintézetek egyszersmind nevelőintézetek is, — pedig e nélkül nincs is létjogosultságuk, — minden bölcsesség kezdete az Urnak félelme, áll ez különösen a nevelő intézeteknél; mert a mi a nőt anygallá teszi, az a vallásosság. Hosszas bizonyítgatások helyett elég lesz talán arra hivatkoznom, hogy minden férfinak jobban tetszik egy jeles erkölcsi tulajdonokkal ékeskedő, mint egy a tudományosságot szenvedő felületes nő.

A mi a vallásos nevelést illeti, e tekintetben, — saját hitelveiknek megfelelően, — jóval előttünk állanak a katolikusok, és minthogy nálunk a czél szentesíti az eszközöket, tehát ők a lélekvadászatot nem tartják ildomtalanoknak, sőt úgy az egyén, mint az egyedül üdvözítő Anyaszentegyház érdekében kívánatosnak,* s minthogy a katolikus egyház külső szertartásai szerfelett csiklandozólag hatnak a serdülő leánykák érzékeire, ha teljes hálójukba nem kerítik is, de igen sokszor, talán legtöbb esetben beteges kedélyüekké s hit dolgában nagyon is ingatagokká teszik leányainkat, a kik pedig, *mint leendő édes anyák első vallásos oktatói lesznek a következő református nemzedéknek.*

Tudok rá példát, hogy református szülők katolikus zárdában nevelt leánykája azt kérte karácsoni ajándékul, hogy térhessen át a katolikus vallásra. A katolikus zárdákban nevelt leánykák vallásos oktatása *mindig katolikus színezetű*, mert a katolikus nevelők nagyon is értenek ahhoz, hogy minden tantárgyat mint egy gyujtó pontban a vallásos oktatásban összpontosítsanak. Ha ehhez vesszük még a gyóntatószéket, akkor felfedeztük a katholicizmusnak a családi, s a nőknek a társadalmi életre való nagy befolyásának titkát. Vajon hát a mi nevelésünk *református színezetű-e?* Majd meglátjuk azt is.

Egyházkerületünkben felsőbb leánynevelő intézet Debreczenben van.

Véleményem szerint *az intézet drágasága, a ref. nevelő intézetek céljának a szülők általi ferde, helytelen ismerete s talán a nem egészen helyes oktatási és nevelési szellem azok az okok, melyek hűtfeleinket ettől az intézetünktől elidegenítik.*

* A lélekhalászat a római vallás papjainál életem, olyan mint hálnak a víz. E nélkül a nálok erősen fejlesztett s fejlődött hajlam (mondhatnók második természet) nélkül rég nagyon megesáppant volna az „egyedül idvezítő egyház“ hiveinek száma. R. v.

Ha vidékiek viszik be gyermekeiket, akár az intézetben, akár művelt szülőknél helyezik el őket, fizetnek értök 200 forintot; ezen kívül tandíjat, csak hogy az általános tandíjon kívül külön a zongoraórákért és még talán külön sok olyan egyéb óráért is, a mi a mai felfogás szerint a nevelés általános kellékeihez tartozik. Ezek a különórak pedig nemcsak az évi kiadást emelik fel 3—400 forintra, hanem maholnap oda jutunk, hogy a rendes fizetést adja az intézet a tanítói vagy tanári minősítvényért, a különórás díjazást pedig a voltaképeni tanításért. Igen helyes és bölcs intézkedés, ha a nevelőintézet tanítóinak társadalmi állásukhoz mért tisztességes díjazást adnak, de ez a tisztességes díjazás ne pusztán az egyes érdekelt szülők zsebéből, hanem a *közből teljék ki*, mert már is odáig jutottunk, hogy a *nevelőintézeti összes költségeken minden egyes szüle külön magántanítót tarthat, vagy ha ezt nem teheti, katolikus zárdákban kénytelen elhelyezni gyermekeit.*

Az egyházkerület ezen intézetért is meghozott minden tőle telhető áldozatot s a hivatalos egyház talán nem követ el szerénytelenséget, ha a külön órákért járó tandíjak fedezetéért, helyesebben az előjöheto mindenemű költségek lejjebbzállításáért, és így a taníthatóság és tanulás megkönnyítéséért Debreczen város ismert áldozatkészségéhez folyamodik. Ez a folyamodás nemcsak azért indokolt, mert minden ott levő közművelődési intézet Debreczen fényét emeli, hanem talán azért is, mert első sorban Debreczen város lakossága neveltetheti *legkönnyebben és legolcsóbban* minden ilyen áldásos intézetben gyermekeit.

Gondolkozzék, és tegye meg a szükséges lépéseket e tekintetben is a hivatalos egyház, *mert a debreczeni felsőbb leánynevelőintézet a belmissió egyik igen fontos tényezője.*

Ertekezésem első részében már említettem, hogy a református egyház roppant ereje abban van, s iskolái épen azért a belmissió legfontosabb tényezői, mert a református egyháznak nincs elkülönített nevelési *elve, iránya és célja*, az az általános embernevelés elvével, irányával és céljával *egy és ugyanaz.*

Rousseaut senkisémet vádolhatja felekezeti elfogultsággal, mert ő volt katolikus, kálvinista és ismét katolikus, (a neufchateli vitáiratok után) s mégis „Emil“-ben így szól: a protesánsoknál több ragaszkodás mutatkozik a családi élet iránt, több gyöngéd hitves és anya van, mint a katolikusok közt.* A zárdák a kacérság valódi szakiskolái, azé, mely minden női fonákság kutfeje.

Még egy példát hozok fel, s ez majd későbbi értekezéseimnél is figyelembe veendő. Néhai K. E. volt nánási lelkész melegen érdeklődött a tanügy iránt s egy ízben a következő adomát mondta el:

„Egy természettudományi buvár nemzetközi pályázatot hirdetett az elefánt monografiájának a megírására. Az angol elment K. Indiába, hogy saját fészében tanulmányozza az elefántot, s írt egy rövid, de nagyon tárgyilagos munkát; a francia saját városkájában elefántját tanulmányozta, s írt egy jóval hosszabb, de kevésbé tárgyilagos munkát; a német megvette mindenik művet s ezekből készített egy háromszor olyan hosszú értéktelen munkát, mint a kettő együtt véve. Ekker a magyar felszaladt Bécsbe a Thun Leó bürójába s hóna alá csapván a könyvet, a nélkül, hogy megnézte volna mi illik a mi viszonyainkhoz, az egész nyomoruságos iskolai rendszert — mert erről van szó — meghonosította ha-

* Ez pedig feltétlenül a családi és iskolai nevelés eredménye. V. J.

zánkban az egyetemtól a népiskoláig. Ha tehát — végzé az öreg lelkész — lendíteni akartok valamit a nevelés ügyén e'öbör töröljétek le a törvény táblájáról a hamis §-okat s azután fogjatok új alapon az egészséges építéshöz. A ref. tanintézetek, s azok között a nőneveldek is, mint a multban, úgy a jelenben is ne *vezetessenek*, hanem *vezessenek*; holmi idegen helyről csempészett ujitásokat tegyenek szigorú vizsgálódásuk tárgyává; ne legyenek, — a hol az igazság részükön áll, — ott is opportunusok, hanem arra törekedjenek, hogy józan nevelési elveikhez, irányukhoz, — melyek sohasem ütközhetnek az állami törvényekbe, — mások alkalmazkodjanak.

Mert hogy talán a ref. nőnevelő intézeteket nem egészen helyes oktatási és nevelési szellem hatja át, annak oka a tulságos, igen sokszor idegen helyekről hozott s viszonyainkhoz nem illő nevelési elvekhez való félénk alkalmazkodás.

„Azért csak hadd állapítsák meg más nevelő intézetek azokat a hajmeresztő iskolai rendszabályokat, a melyek 24 órából 11-et fordítanak az iskolában és iskolankivüli tanulásra, a melyeknek eredménye nemcsak a főfájás, hanem a mi sápadt arczu s lapos mellü kisasszonykáink, csak hadd neveljenek mások a látszat kedvéért tudákos nőket, hogy az együgyüeket kaczerkodásukkal és felületességükkel félrevezessék, a ref. nőneveldek neveljék a nőt női hivatásuknak és rendeltetésüknek megfelelően.

Nőnevelési főelveik ezek legyenek:

Minden öröm csak is a kötelesség nemes teljesítése által érhető el, és minden egyén csak annyit ér, a mennyiben a társadalommal vagy egyes egyénnel szemben elvállalt kötelességét teljesíti.

A világban való boldogság nem az ismertekből, hanem a testi és erkölcsi erőtől függ.

A testet nem a torna, hanem a nemhez és korhoz illő *játék* idomítja és fejleszti; mert a tornában a testmozgás csak a szerveket fejleszti, de a játékban amannak fejlesztése mellett az ujongás az idegeket is frisíti és erősíti.*

Az így nevelt ép testbe erkölcsi jeles tulajdonokat a vallásos oktatás, a lélek eledele ad, a lélek eledele pedig ez: teljesítésük az Isten akaratát; Isten pedig azt akarja, hogy szeressük őt, mint édes Atyánkat s egymást, mint testvereket. Így a mi leánykáink felismerik Isten és emberekhez való viszonyaikat, földi és mennyei rendeltetésüket s lesz az ép testben ép lélek s mindenek előtt kedves testi és erkölcsi erővel ékeskedő hajadon.

Ha ezenkívül még a ref. nőnevelde hasznos ismereteket is nyújt, nagyon jó; csak arra vigyázzon a nőnevelde, hogy midőn számolni tanít, *számítani* is tanítson; hogy midőn a nyelvtani törvényeket fejtegeti: leánykáink a szívökbe írt *erkölcsi törvényeket is ismerjék*; *durva illelten magyar beszéd sohase homályosítsa el ártatlan női becsületöket*; hogy midőn idegen nyelveket tanulnak a tanárok is a növendékek is azt a nyelvet tanulják meg különösen jól, a melyet a világon mindenki megért és a mely nyelv a nőt a család örangyalává teszi, ez pedig a *szeretet nyelve*; hogy midőn botanizálnak, ne csak a növény világ belső és külső szerveit ismerjék, hanem az *erény soha el nem hervadó virágait is, hogy midőn . . . de miért mondják többet? A nőnevelés középpontja, a melybe mondják többet? A nőnevelés ráldódni kell, — a vallás.*

Divatos ujitásokkal ezt az egészséges irányt

* Spenczer Herbert után.

kizökkenthetik ugyan a rendes kerékvágásból, de vissza kell ehez térni, *mert úgy az általános, mint az igazi ref. nőnevelésnek ez fundamentoma.*

Akkor majd vissza jönnek azok az idők, a mikor tisztos nagymamák kerekos rokka mellől mesélgetnek a vidám képü unokáknak; azok az idők, a mikor tűrni, szenvedni és szeretni tudó nő keze simítja el férje homlokáról a sötét redőket; mert a nő vissza lesz helyezve a családba, az ő boldogságának paradicsomaiba, honnan a modern és tökéletlen nevelési elvek által kiüzetett.

Vajha az én erőtelen szavam felébresztené a hivatalos egyház figyelmét; azért még egyszer kiáltom: *a református nőneveldek a belmissió egyik legfontosabb tényezői.*

Földes, 1896. július.

Vincze József.

KÖZÉLETÜNK.

A konfirmáció hatályosabbá tétele.

II.

Ily célból tartom jónak s mintegy pótlásául a néhai Révész Bálint gyönyörű konfirmációs liturgiájának vettem gyakorlatba a mi szatmári gyülekezetünkben két dolgot. Egyikül azt, hogy midőn a konfirmált növendékek fölállása mellett a templomban egy növendék mindnyája helyett elmondja a vizsga után az apostoli hitformát, föl hívom őket, hogy evangéliom szerint reformált anyaszentegyházunk nevében, önkéntes szabad vállalkozásuk nyomán, mint hozzánk fölesküdt hit-testvéreket elfogadom őket egyházunk tagjaiként, s ennek jeléül és megerősítésére jöjjenek mindnyájan és fogjanak velem kezét. Mely nyilatkozat után aztán, az Urasztala mellett álló vizsgavezető lelkészhez járulnak kézadásra a növendékek.

Másik, a mit szintén évekkal ezelőtt gyakorlatba vettem és folyvást fentartok az, hogy pünköst első napján, a mikor nálunk a konfirmáltak először az úrasztalához járulni szoktak, a szokott agenda elvégzése után, az előtérben levő székek sorain helyen foglalt konfirmált növendékeket, mintegy bemutatóként az ünnepi gyülekezet előtt, fölállásra hívom föl s részint a gyülekezethez részint hozzájuk a következő szavakat intézem:

Keresztyén gyülekezet! kedves atyámiai az Urban! Az első századokbeli ősz keresztyén egyház palma vasárnapnak, fehér vasárnapnak nevezte azt a vasárnapot, midőn az egy év folyama alatt Jézus követőiként megnyert, a pogányok vagy zsidók közül áttért egyháztagok, hitökről, vallásbeli ismereteikről bizonyosságot tevén, a gyülekezet színe előtt, buzgó imádságok kíséretében bemutatva lettek.

E mi kedves fiaink és leányaink 104-en, kik itt elöttetek állanak, ma egy hete e szent helyen kedvező bizonyosságot tettek előttünk hitökről, vallásbeli ismereteikről s följosgositva lettek általam, hogy benső vagy hitbeli keresztségük után részesülhessenek ezentul anyaszentegyházunk másik sákramentomi szentségében, az úri szent vacsorában is.

Most lépnek ők először e szent asztalhoz, melyhez az életküzdelmek között oly sokszor lesznek útalva kegyelemért, vigaszért, lelkinyugalomért. Hadd legyenek ez uttal ők az első részesülők a kegyelem vendésgében! Bemutatom őket elöttetek ker. Atyámiai, mint

személyes vallástételök utáni új tagjait gyülekezetünknek. Fogadjátok őket bizalommal, kész szívvel és örömmel, mert hiszen azt a tanít, melyet ti igaznak és Isten ígéjével egyezőnek vallatok, megismervén tanításaink után, elfogadták ők is, és Istent hívták föl tanúként, hogy azt éltük romolhatlan örökségének tartják s vallásukhoz, egyházukhoz mindahalálig hívek maradnak.

Mi felnőttek rég tudjuk már tapasztalásból, hogy emberé csak az igyekezet, a törekvés, de az áldás Istennél van. Jertek azért ünneplő gyülekezet! imádkozzunk e mi kedves gyermekeinkért Istenünkhöz ilyenképen!

Ima.

Örök Isten! Ura a lelkivilágnak és a kegyelem országának! áldott légy, hogy e mi kedves gyermekeinket már a keresztség által felvetted a hit karjaira! Áldott légy, hogy felgyújtva lelkükben a hit szövétnekét, megengeded érniök, hogy szerzett vallásbeli ismereteikről kedvező bizonyosságot tehessenek s ennek alapján im mindjárt körül állhatják e szent asztalt, hogy a te kegyelmednek és szent fiad váltságshalálának emlékjegyveiben együtt részesüljenek a többi hívőkkel.

Szenteld meg őket óh szent Isten! te magad és erősítsd a hitben. Tedd állhatatossá őket fogadástételeikben. A te lelked végezze el erejét az ő erőtelenségükben. Jóvoltod áldja őket javakkal, oltalmad védje, óvja őket a bajoktól.

Ha kísértetnének hitőkben akár világi előnyök, kedvezések kilátásba helyezése, akár csapások fenyegetései által, állj őr mellettük óh szent Isten! te magad égi kegyelmeddel, hogy a mi orcánknak pirulására, szívünknek fájdalmára, saját lelküknek pedig kárhovatára hitehagyókká ne legyenek; sőt cselekedjed, hogy mindnyájuknak megannyi hithen erős, jellemben szilárd, egész viseletükben erényes, buzgó és áldozatkész tagokat nyerjünk földi anyaszentegyházad virágoztatására s nagy neved dicséretére. Ámen.

Járuljatok immár mindkét nembeli fiu és leány kedves gyermekeink a szent asztalhoz s annak utána gyülekezetünk többi tagjai a szokott módon stb. stb.

Tisztelt értekezlet! liturgiális tekintetben nekünk protestáns s kivált református lelkipásztoroknak eléggé szabad mozgást biztosít az egyházi törvény és a több százados gyakorlat, s bár előzetes példát a konfirmált növendékekkel való ily eljárásra nem tudok egyházunkban, azt hiszem nem vétettem annak alkalmazásba vételével. Sőt megvallom, tekintettel arra a mély benyomásra, melyet az egész pünköszt ünneplő gyülekezetre s magukra a konfirmált és először Urasztalához járuló növendékekre is e rövid agenda elmondása mindannyiszor gyakorolni látszik, olyan súlyt helyezek reá, hogy most, mikor a vallásügyi törvények folytán sok részben változott viszonyok között felsőbb egyházi intézkedés szerint egy új református agendás könyv szerkesztése s összeállítása hivatalosan tervezetik, felhívhatná egyházi értekezletünk egyházi főbb testületeink figyelmét, először Urvacsorázó konfirmált növendékeinknek Urasztalához bocsátása közben ezen, vagy ilyen szerű liturgiális eljárás alkalmazásba vételére s a megfelelő előbeszéd és ima szövegéről való gondoskodásra.

Mondhatná talán valaki, hogy nincs általános szükség a gyermeki és ifjui lelkeknek ily körül bátyázására, mert hiszen az az áttérésre való csábítás leginkább csak a egyes vallásfelekezetű helyeken s azok közül is a népesebb, mozgalmasabb életfolyamú városokban fordul elő. Ezzel szemben rá mutatok ami szatmári gyülekezetünk hozzánk áttértek és tőlünk kitértek külön

vezetett anyakönyvére, hol külön rovatok vannak a bevezetettek születési, illetőségi helyére életviszonyaira és foglalkozására. Ez az anyakönyv azt bizonyítja, hogy az egyházunkból kitértekből 10 közül alig akad csak egy is, a ki szatmári születésű és illetőségű volna, legnagyobb részük olyan, a ki vidékről származott be cselédi vagy más minőségben s elszakadván családjá, rokonsága tagjaitól, vagy tán hiányosabb nevelésben vallási oktatásban is részesülvén gyermek korában, könnyebben áldozatául esik a kísértésnek, mint az a városi egyén, ki helyben lakó atyafiságától, hitbéli testvéreitől is inkább szégyenlené a tőlünk való elszakadást s jobban ellen bír állani a jöhető kísértésnek és csábításoknak. Senkitse sértsen közülünk tisztelt kartársurak! ez a hivatkozás; csak abból a czélból nem hallgattam el ama tény, hogy a városunkban áttértek legnagyobb része vidéki származású, hogy az ifju lelkeknek a jöhető csábításokkal szemben való körül bátyázása a vidéken, a tisztán egy vallásfelekezetű községekben is bizonyára épen nem fölösleges.

Az emlékbiblia adását illetőleg — melyet fentebb egyszerűen csak megemlítettem — kívánok még néhány szót szólani.

Ez, még ha sok oldalról igénybe vett s majd mindenütt inséggel küzdő egyházi pénztár viselné is költségét, rendkívül csekély áldozatba kerül. Az angol biblia terjesztő társulat kiadványai közül (Czim Viktor Bernát főügynök Budapest IV. kerület Deáktér 4. sz.) darabonként 12 kr-ával igen csinos bőrbé kötött új szövetségi szentiráspéldányokat lehet szerezni. Tömeges megrendelésnél még kevesebbe is kerül, mert például a mi egyházunkban évenként szükséges 100 példány ára — a szállítási díjat is a társulat fizetvén — 10 frt 80 kr szerény összegre olvad le.

Az ily bibliákat aztán a konfirmált növendékeknek, a konfirmáció végeztével nemcsak egyszerűen átadjuk a templomban, hanem mindegyik példánynak belső lapjára a következő bejegyzést teszi a konfirmációt végző lelkész:

Konfirmációi emlék

N. N.-nek.

Datum a konfirmáció napja

a konfirmáló lelkész neve

s e bibliai mondás.

„Légy hiv mind halálig és neked adom az életnek koronáját.“ Jelenések 2, 10.

Tisztelt értekezlet! megköszönve a figyelmet és türelmet, melyet felolvasásommal igénybevettem, egy netalán emelhető vádra kívánok még pár szóval felelni.

Mondhatná valaki, hogy tárgyam előterjesztésében tulságosan is minutiosus és részletező voltam. Védelmül hivatkozom egyházi sajtónkra, mely tömérdek változatban hangoztatja és tárgyalgatja annak szükségét, hogy a beállott új viszonyok között utját módját kell keresnünk, hogy lelkipásztorokodásunk intenzívebbé váljék, hogy szilárdítsuk állásunkat az elveszítettek helyett újabb érintkezési pontok találásával; hogy törekedjünk a fejlődő nemzedékben, melyen anyaszentegyházunk épülete a jövőben, mint alapon nyugszik, elevenebb hitet, protestáns öntudatot, buzgóbb és áldozatkészebb egyházas érületet támasztani, mint a milyen a mostani nemzedéket vajmi lanyhán mozgatja. Tömérdek változatban hangoztatja és tárgyalgatja — mondom — ezen eszméket egyházi sajtónk, de többnyire csak akadémice, azaz általános és fővonásokban.

Talán elég is már az általánosságokból, a miket hallottunk és olvastunk. Itt lehet az ideje a dologhoz való részletesebb hozzászólásnak is.

Ez vezetett engem mostani felolvasásomban, midőn keveset markoltam föl, hogy szorithassak is valamit.

További eszmecsere tárgyaként ajánlom javaslataimat a tisztelt értekezlet szives figyelmébe.

Szatmár, 1896. július 8.

Tabajdi Lajos,
ev. ref. lelkész.

Lelkészi értekezlet.

A szatmári ev. ref. egyházmegye lelkészi kara július hó 9-én tartá egyetemes értekezletét az óvári fürdőben. Jelen volt az értekezleten főtiszteletű Kiss Áron püspök úr is s élénk érdeklődéssel kísérte annak lefolyását, sőt volt olyan tárgy, a melyhez fölvilágosító szavaival hozzá szólani is méltóztatott. Világi előkelő uraink közül jelen volt Isaák Dezső e. m. gondnok és Luby Géza tanácsbíró, előbbi megosztván az elnöklést Biki Károlylyal.

Az értekezlet tárgysorozata eléggé változatos volt. Szóba került mindjárt első helyen a Szatmárra kitűzött őszi kerületi értekezlet dolga s megtudtuk a nyert fölvilágosítás után, hogy mert nagy fájdalomkra mind világi, mind lelkészi elnökét elvesztvén az értekezlet, az alelnökség pedig híjával lévén minden bővebb tájékozdásnak, de meg a millennaris kiállítás az ország fővárosa felé vonzván ez idő szerint kit-kit — aligha el nem marad ez évről a kerületi értekezlet.

Tabajdi Lajos szatmári lelkész tartott aztán felolvasást a konfirmációról. Kiemelte annak különösen a változott egyházi viszonyok közötti nagy fontosságát s aztán sürgette, hogy okvetlen a lelkész gondolja a konfirmandusokat készületük első napjaitól egész az ünnepélyes konfirmációig, mely aztán igazán ünnepélyes legyen. Részletesen szól az egészről, azért pedig, hogy teljes tájékozást nyújthasson az e téren még kevésbé jártasoknak is, végül előadja a konfirmációnak az általa évek óta gyakorlatba vett módozatait.

Az érdeklődéssel hallgatott előadáshoz az értekezlet általán véve hozzájárult; de hogy a különböző methodusokat megismerhesse lelkészi karunk s ezek közül a kis falusi viszonyoknak megfelelőt kedvére választhassa, elhatározta, hogy fölhívja az egyházmegye minden egyes lelkészét, hogy az általa végzett konfirmációs eljárás elejétől végéig leírva küldje be Tabajdi Lajos lelképásztorhoz; ő fölfogja dolgozni, illetve ismertetni fogja az összes rendelkezésére bocsátott anyagot a jövő egyetemes értekezleten.

A *lelkészhiány* okairól kellett volna értekeznie Mártha József tagtársunknak; de őt fájó családi körülményei mindnyájunk sajnálatára távol tartották az értekezlettől. Egyébként az a nézet lett uralgóvá, hogy 600 frt minimummal senki sem fogja a lelkészi pályán forgolódók számát megnövelni; hanem ha már csakugyan akar segíteni akár az egyház, akár az állam biztosítson 1200 frt fizetést, mely összeghez a lelkész-képzettséggel bírók joggal igényt tarthatnak.

Másik tárgy volt a *kiállítás csoportos megtekintését célzó indítvány*. Általános helyesléssel találkozott, a kivitellel Biki Károly h. esperes megbízott. A fölrándulás szept. 1—15 napjain lenne.

Rácz István szatmári lelkész olvasott aztán részletet „Magyarországi ref. egyház konventjeinek története” című nagyobb művéből. A részlet magvas, érdekes

fejtegetését tartalmazza annak a küzdelemnek, melyet világi uraink folytattak volt a budai zsinatig azért, hogy egyház-alkotmányunkban biztosítsák a világi elem részére az azt megillető helyet.

Kiss Bertalan kéri lelkész az egyházmegyei lelkészi gyámintézetről szólva azt ajánlja, hogy a jövőben is maradjon fenn a status quo. Ebben állapotott meg az értekezlet többsége is.

Végül a „Tiszavidéki lelkészi kör” néhány gyakorlati lelkészlet körébe vágó javaslata képezte az értekezlet tárgyát. Érdekes ezek közül az a kérdés, hogy: ha valamelyik házasság sem egyik sem másik illetékes lelkészt nem, hanem egy harmadikat szólít föl az egyházi egybeadásra: szabad-e az egyszerű fölhívásra funkciót teljesíteni? Ha igen: kié legyen a kapott stóla? Ha stólat nem adnak is: ki anyakönyvvezzen? E kérdések döntetlenül maradtak, mert csaknem annyi vélemény volt a hány fő; jobban rindva: a teljes liberális álláspontra helyezkedőkkel, szemben állottak a status quo anteisták; így a stóla zavarván kivált a fejeket: tisztázás végett föl menend az egyházmegyére, illetve kerületre, hogy *rendezze mielőbb a stóla kérdést*.

Értekezlet után volt társas ebéd, hol lelkes pohárköszöntők hangzottak; majd 5 órakor hangverseny, hol az országos híru zongoraművész Szendy Árpád édes atyja és testvére hegedű kíséretében ragyogtatta művészetét egy rozoga zongorán; Béteky Irma szépen czimbalmozott, Pótor Elemér érdelemteljesen szavalt.

Echó.

Levél Felsőszabolcsból.

Igen tisztelt Szerkesztő úr! Becses lapja 27. számában a f.-szabolcsi Referens tudósítására válaszul Nagymáté A. helyettes esperes tollából „Néhány szó” jelent meg. A ki viszonyainkat és a mi nem mellékes, embereinket nem ösmeri, ama „nehány szó” könnyen tévutra vezetheti s minthogy azokra vonatkozólag Referens válasza maig sem olvasható, (hozta volt lapunk 29-ik száma. Szerk.) Szerkesztő úr ismert igazságérzete meg fogja engedni, ha ama szerencsétlen korrekcióra néhány sorban megjegyzést teszek helyreigazítás céljából. Előre is ígérem, hogy a vita tárgyát semmi újabb adattal nem kívánom szaporítani, csupán a korrigált tételre terjeszkedem ki.

Igen ügyesen és a valóságnak teljesen megfelelő hasonlatban írja Referens, hogy „volt köztünk egy, aki nagy zajt csinált, a száz pedig hallgatott.” Egyházmegyénk h. esperesénél ezen szavak „fájdalmas megütö-zést” keltettek fel. Ha ennél marad és egyszerűen kijelenti, hogy neki ez a kifejezés nem tetszik, mert ő ezekből sértést olvas ki néhai esperesünk iránt: ez ellen semmi kifogásom nem lett volna. Sőt ahoz sem lenne semmi közöm, ha néhai esperesünk által okozott zaj hasznos és üdvös voltát minden józan és komoly érvekkel próbálja bizonyítani; hiszen annak bizonyítása nem is olyan nehéz, amint az e „nehány szóból” látszik. Hanem midőn valaki egy 25 éves jubileum alkal-mával az ünnepelthez intézett magasztaló beszéd czifra szavait hozza fel bizonyításként arra, hogy az ünnepelt által 25 éven át okozott u. n. „zaj” mennyire üdvös és hasznos volt: engedelmet kérek, de a bizonyításnak ilyen formáját nevetés nélkül nem lehet olvasni. Tar-gyilagos bíró üdvözlő beszéd hangzatos frázisaiból valakinek jelességét és érdemeit még soha sem ítélte meg. A mai kor szerint mivel udvarias ember talán a

világon sincs olyan, aki egy jubilálthoz intézett üdvözlő beszédében annak hibáit sorolná fel, vagy pályáján elkövetett mulasztásaiból akarna fejére koszorút fonni. A bizonyításnak ilyen neme nagyon gyarló logikára s ítélőképességre mutat.

De nincs is rá semmi szükség, hogy Don Quichott módjára mindenáron védelmezőjeül tűnjünk fel annak, akinek arra szüksége nincs. Referens cikkében a „zajt” milyenségéről szó sincs, sőt ama kifejezés, hogy „*a kiválóbb jellemek lassankint meggyengítik, sőt meg is semmisítik környezetük tevékenységét,*” határozott czélzás néhai esperesünk kiváló egyéniségére, tehát elismerés. Ami logikusan gondolkozó ember előtt oly természetes, mint az, hogy a robogó vonat előtt jó félre állani. Mert kérem nem minden láрма miatt hallgat ám el száz ember. Biztosítom róla például h. esperes urat, hogy hiába próbálna akárminő lármát is ütni, hát senkisésem hallgatna el, sőt igen sokan nagyobb zajt tudnának csinálni nála.

Ha már most nem magyarázzuk mindenáron saját tetszésünk szerint valakinek a szavait, hanem vesszük azokat úgy, amint mondva vannak: akkor igazán érthetetlen Nagymáté Albert lelkészársamnak a magát nem védhető halott oroszlánról s az azt rugdosó számarról felvett ütött-kopott hasonlata. A közönség mulattatására hitvány eszköz, mert új és szellemes ötletre vágyó miveltságmunka ezt a boszantásig gyakran előrántogatott hasonlatot még szerencsés alkalmazásában sem kedveli már; ily sületlen alkalmazásában meg éppen száználmosolyog az alkalmazó szellemessége felett. Mert tessék elhinni, bármiképpen erőszakolom ezt a hasonlatot, Referensre sehogysem pászol, amennyiben helyettes esperes úr is jól tudja, hogy ő és a hozzá hasonló, semmiféle, sem élő, sem halott oroszlánfajoktól nem féltek soha. Erre tények szolgálnak bizonyásgul. Ki kell azonban jelentenem, hogy közpályán szereplő ember az ő halálával a legszigorubb bírálatnak sem vághatja útját, mert ezen tan mellett semmiféle történelem sem volna jogosult. Sőt azon együgyű elvet, hogy a holtakról csak jót: még a magán emberrel szemben sem fogadhatom el. Ebből következik, hogy akárkinek úgy jó, mint rossz tulajdonságait, hasznos és káros cselekedeteit (mert ilyenek is vannak) akár életében, akár azután bírálni és megítélni nemcsak szabados de sőt egészen természetes és szükséges. „Eletünk bírálata a halál” stb. Tompa M.

Ha tehát valamely közpályán élt ember tényei, pld. ami néhai esperesünknek, mint ilyenek tényei, bírálat tárgyává tétetnének is: ezt csak a dologhoz nem értő, vagy a bírálattól féltő ember minősítené a meghalt oroszlán megrugdosásának. *Férfiatlanságról, jellem és igazságérzet meggyöngyüléséről* beszélni tehát Referenssel szemben legalább is együgyűség.

2. Referens azon állítását, hogy „egyházi életünk kevés tevékenységet mutat, vallásos életünk inkább csak közigazgatás és ceremónia,” h. esperes úr szintén az írásokból akarja megczáfolni, idézvé az 1893-ik évi jelentésnek ide vonatkozó szavait, amelyek megszokott módon elősorolják, hogy „*leverő jelentések* nem tétettek”, úrvacsorával hányan éltek! Isten tagadók, vallás gonyolók nincsenek, a templomba járás „*nem hagy fel sok kívánni valót.*” Mennyi adakozás, mennyi építkezés történt? . . . Mindezek csak annyit mutattak, hogy a *jelentés szerint* a legszükségesebbeket megtettük; de ha ennyival beérjük s a vallásos életet és buzgóságot ebben kimerítve látjuk, akkor valóban azt kell hinnem, hogy feladatainkat nem ismerjük. Gondolom Nagymáté Albert

jól fogja tudni, hogy éppen h. esperesünk volt az, aki nem engedte meg, hogy tavaszi egyházmegyei gyűlésünket összhangzatos énekléssel nyissuk meg. Azt hiszem, ez az eljárás nem sok jogot biztosít arra, hogy egyházi és vallásos életünk felett irányadó bírálatot gyakoroljon.

3. Mindennél inkább meglep azonban engem h. esperes úr ama kijelentése, hogy a gyámintézeti járulékok senkitől soha le nem vonatnak a hátralékok miatt. Mikor csak néhány héttel ezelőtt nagymérvű hátralékaik miatt szörnyűködtünk és aggodalmaskodtunk: éppen h. esperes úr igyekezett bennünket megnyugtattani és bebizonyítani, hogy nem oly rosszul állanak ám a dolgok, mert hiszen azok a hátralékok nagy részben biztosítva vannak, mert végső esetben visszatartatnak az özvegyektől. Éppen mi botránkoztunk meg azon hanyagság felett, hogy idáig engedték fejlődni a dolgot. És imé most ez „*badar valótlanosság és rosszakaratu ráfogás.*” Örülünk neki, ha így állanak a dolgok. De akkor ne méltóztassék ma ezt, holnap amazit állítani, mert akkor igazán meg nem tudhatja az igen tisztelt közönség, hogy mi hát a *badar valótlanosság*?

4. „Még inkább felülmulja ezt a valótlanóságot az a *ráfogás*, hogy lelkészegyletünk régen aluszik.” Ennek ellenkezőjét úgy bizonyítja h. esperes úr, hogy a lelkészegyleten felolvasásokat tartanak, az egylet egy tanulmányt és egy felolvasást kiadott, hogy elnöke eszmegazdag beszédeket szokott mondani. Ez is a többiekhez hasonló bizonyítási mód. Nem ezek mutatják az egylet életét, t. uram! hanem a *gyűlések látogatottsága*, a munkára serkentő *viták, eszmecserék és pályakérdések*. Elég legyen erre nézve csak annyit közölnöm nt. úrral, (ha nem tudná), hogy értekezleteink évről-évre számtani arány szerint néptelenedtek, a megjelentek száma olykor elszomorítóan csekély: mi azt mutatja, hogy nem birtak vonzó hatással még a legközelebb lakozó tagtársakra sem, mi ismét arra enged következtetni, hogy az azokon szerzett nyereség nincs arányban a rájuk fordított költség és fáradsággal.

Igazán sajátságos h. esperes úr eljárása, mely szerint minduntalan a személyeket igyekszik a vitaközás terére rántani az ügy s a felvetett kérdés helyett. Lelkészegyletünk elnökének sok jeles tulajdonságát ismeri Referens is, én is, mások is. De azokról itt szó sem tétetett. Csupán annyi mondatott, hogy életteltjes, eleven vezére lelkész-egyletünknek régóta nincs. Ebben a világon semmi sértő, semmi kisebbitő nincs. Lehet valaki a legjobb, legeszesebb és szellemesebb ember anélkül, hogy a legkevesebb vezéri talentum volna benne. Mi szükség volt azért egy beteges, öreg ember személyét erőszakkal a porondra rántani, hacsak nem gyarló érveinek támogatása végett.

5. A mi könyvtárunk rendezett voltát illeti, tény, hogy több ízben voltam szerencsés néhány év alatt ott megjelenni. Az a lelkészársamunk, akinek időnkint gondozására bízott, igen ritkán tudott egyes könyvek iránt kellő tájékozást és felvilágosítást adni. Egy rendezett könyvtár minden más formát mutathat, csak olyat nem, mint aminőt az ott részben halomra hányt, sok esetben megrongált könyvek és az a helyiség mutattak éveken át.

Mindezen dolgokra vonatkozólag azonban lehetnek különböző vélemények, felfogások és *izlések*. H. esperes úrnak lehet az kifogástalan, mintaszerű, példásan rendezett, ami talán igen sokaknak nagyon is kifogásolható, középszerű és rendezetlen. A dolog lényegén ez nem változtat. És ha jelen esetben is az történik, hogy

referens tárgyilagossá bírálatára Nagymáté A. tisztársunk egy mindeneket rózsás színben feltüntető korrekcióval felel, ehhez semmi szavam nem lett volna, hanem azt a nagyképű, egy embernek a tisztességébe minden áron belegázolni akaró modort s azon h. esperesi fenyegetést, hogy *ily korrekciókkal máskor is szolgál*, nem bírtam szó nélkül elhallgatni. Engedelmet kérek, de az ilyen stylusban tartott korrekciókkal jobb lesz *K.-Létán* csendesesen hallgatni; mert ha valaha rossz álmok által sugalmazott cikkekről lehetett szó: úgy ez a *szerény* s a hazugságoktól szabadulni végképpen nem bíró *korrekció* épen az.

Intézményeink, közéletünk és közpályán működő embereink eljárásának bírálatára nemcsak nem hiba, de szent kötelesség. Ha pedig egyszer bírálat, legyen az tárgyilagossá, minden takargatás nélkül való. A ki hibáit be nem ösmeri, soha meg nem javulhat. Az a korszak ez idő szerint, Istennek hála! örökre letűnt, amidőn csak cenzura mellett volt szabad kritikát gyakorolni s az is csak üres tömjénezésből állhatott. Én részemről (Referenssel együtt) nem tudok elég hálát adni a Gondviselőnek, hogy a f.-szabolcsi egyházak nem egy ilyen irányú képviselőjét ültettek a XIX. század alkonyán esperesi székünkbe; mert az esetben minden hasznos tevékenység és üdvös szabadság veszélyben lett volna egyházmegyénkben s a visszafolytott erők végre is elementáris erővel törtek volna ki.

Szikszay András
ibrányi ref. lelkész.

Good Jakob hittudor látogatása Debreczenben.

Észak Amerikának Pennsylvania államában fekszik, a 70,000 lakossal bíró város Reading, odavaló református lelkész Good J. Jakob, azon ritka külföldi tudós, a ki felette melegen érdeklődik a magyar kálvinistaság iránt. Ő egyuttal hittanár is, a szomszédságában fekvő lelkész-képző intézetben, mely a heidelbergi káté egyik szerzőjének emlékére „Ursinus Collegium“ nevet visel; de meg azért is, mivel a gyülekezet a múlt században Pfalzból kivándorolt református németekből áll egy részben, így a seminarium neve hazájokra is emlékezteti az utódokat, mintha valamikor az Amerikába települhető magyar gyülekezet Melius Collegiumnak nevezné iskoláját.

Good úr egyháza képviselőjében jelen volt Glasgowban, a presbyteri elvet követő összes ref. egyházak nagy gyűlésén, hová most a magyar ref. egyház nevében csak táviratot küldöttek Kun Bertalan és Kiss Áron püspök urak. Azután Londonban vett részt az „Evangyéliumi Szövetség“ nemzetközi értekezletén. Aztán Hollandiában, kivált a hágai levéltárban tett kutatást. Ily nagy út végén akarta látni az évezredi magyar kiállítását, de nem mellőzhette, szíve régőtai vonzatát, a legnagyobb és régibb magyar kálvinista gyülekezet és város meglátogatását sem, július 20 és 21-kén volt Debreczenben, hol régi ismerőse Balogh Ferenc hittanár kalauzolta folyvást. Jó kálvinistákat akar látni, — mi azok vagyunk — felelte neki Dicsőfi József lelkész. Az este Balogh tanár lakán folyt le, a heidelbergi káté történetéről hazánkban akart bővebb ismeretet szerezni. Megvásárolta e káté 1870, és 1891-iki kiadásait, mindkettő debreczeni kiadás, az első a Szárászi-féle debreczeni fordítás, melyet a múlt századi klerikális kormány eredeti alakjában megcsontított (80. stb. kérdésben); és a legújabb kiadást, melyben a tiszántúli egyházkerület visszaállította az eredeti szöveg épségét, jeleül a szabadabb időknek, s a kálvinista jelleg iránti hűségnek. Több jegyzetet vett fel ez ügyről.

Másnap a Collegium levéltárában gyönyörködött ez ősi tanintézet legrégebbi emlékdarabjában, az 1588 óta fentartott tanulók és tanárok névsorában. Oly tanügyi nagy becsű emlék ez, minővel egy hazai fő tanintézet sem dicsekedhetik, ennek kiadása maig levezetve, azon majd 25,000 akadémiái tanuló nevével, s itt ott történetével, lett volna legszebb és forrás értékű kiadvány az évezred ünnepélyére; a külföldre is nagy hatást tett volna. De hát komolyan és alaposan a történelmi bizottság meg nem kérdezhetett, így elmaradt a közlemény, nem belülről indulás, hanem felülről lendítés nyomán nyilatkozott meg Collegiumunk töredékesen, nem a maga ős, szép egységében. Felette gyönyörködött az Alapító Levelek szemlélésében, a nagy kálvinista erdélyi fejedelmek Bocskai, Bethlen és Apafi aláírásaiban, kérdezte élnek-e ma ez alapítványok? A könyvtárban arcképeiket szemlélte meg. Itt vette kezébe a Szárászi Ferenc debreczeni lelkész által fordított, s 1604-ben ugyanott megjelent első példányát a heidelbergi káténak, melyet aztán Szenczi Molnár simított s úgy lett a zsoltárokkal együtt századokkal dacoló. Az imaterem megtekintésénél kérdezte, mikor van itt istenítisztelet? hát hétköznap van-e buzgalmi; óra (devotionalis concio)? Volt a múlt században esti ima, de a század közepén a világelvűség oly erővel tört elő, hogy elseprette azt, mert azon alakjában már nem volt ápolója a vallásosságnak; új idomban fejlesztésére pedig nem vállalkoztak. Sok szép régi elmúlt, mert korhoz nem idomították.

Megjelent reggel 7 órakor a nagytemplomi istenítiszteleten, figyelmét lekötötte a keresztelés módja, a fejre öntés, náluk csak ráhintik 3-szor a vizet. Jó erősek a magyar gyermekek, hogy télen is kiállják a vízöntést és nem sirnak, jegyzé meg. Az ódon jelleget előtűntető kistemplomból ki jövet az úton kérdezte: van-e e nagy gyülekezetben vasárnapi iskola? nincs, volt a válasz, s némileg menhető is, mert még e városban egészen egyházunké az iskola, a tanító, a kormányzat. A hol vallástalan, vagy nem egyházi iskolák léteznek, ott áll elő elodázhatlan szüksége a vallásosság tenyésző kertjének a vallásos vasárnapi iskoláknak. Hát a felnőttek, ifjak és leányzók lelkiéletének vallás-erkölcsi irányására van e „Keresztyén Törekvés Társulatunk“ (Christian Endeavor Society)? Nincs, feleltünk. Ez már baj, e nélkül a már kikelt virágok elhervadnak, mert öntözésök hiányzik.

Sem keresztyén ifjúsági egyesület, sem más ilyféle keresztyén kör nincs, a hol az egyház erősítené a fiatal világ kedélyét a romboló hatások ellen. De hát mi csak predikáló egyház vagyunk ma is, pedig ez nem elég, ha az ujkor nyújtotta társulati működéseket meg nem ragadjuk, ezért találkozunk oly sok bús tünetekkel. Hát diakonusaink vannak-e? Ez volna pedig a kálvini szervezet egyik jellemző és hasznos oldala. Most gondoskodnak felőle.

Megajándékozta anyakönyvtárunkat egy általa írt remek művel „a református egyház története Németországban 1620—1890-ig“ (Reading, 1894. 8. r. 646. l.) 12 szép képpel ellátva. Lásd rövid bemutatását a „Debr. Prot. Lap“ 1895. év 3. számában. Egy ily könyv elolvasása kibeszélhetlen hatalommal edzi a ref. jellemet, vajha beszélyek, tárczacikkek s egyéb pillanatnyi szórakozást okozó olvasmányok helyett ily velős lelki táppal élnének egyházunk tagjai! Ő szerkesztője volt „Egyház történelmi Tár“ című havi folyóiratnak, mely a református egyház multjának gyöngyeit szedegette egy kincstárba. Gyönyörű fejezetei voltak „A reformatio hölgyei“ egész sorozat éveken át. Ide beillenék a mi Lorándfi

Zsuzsánnánk, mondá egy tanárné neki, meg is mutatta a fejedelmi özvegy tisztos arczképét.

Végül Dicsőfi Józsefnél tett látogatást. A biblia itészet felől folyt a társalgás leginkább. Ismertette és ajánlta figyelmünkbe Green Henrik Vilmos princetoni ref. theologia tanárát, az amerikai reformátusok élő legnagyobb exegetáját, ki halad a tudománynyal, de azért fentartó elvű (conservatív) Green 1851 óta foglalja a keleti és ő-szövetségi irodalom tanszékét Princetomban, elnöke vala az amerikai biblia revisio bizottságnak. Héber nyelv tana 1861—1889-ig hat kiadást ért. A Mózesi öt könyv elemzési műve 1888-ban jelent meg. Becher Ottó fordította németre, s adta ki Güterslohban, 1894, ily című művét „Die Feste der Hebraer“ a pentateuchus feletti modern itészeti feltevésekre vonatkozással. Legújabb műve „The higher criticism of the Pentateuch“ Uj-Jork. 1895.

Üdvözöljük magyar református egyházunk hő barátját Good urat, a ki nemcsak állami és nemzeti érdekeink iránt mutatott figyelmet a fővárosi kiállításra eljövételével, hanem református egyházunk életének és virágzásának is lehetőleg szemtanúja akart lenni mind Budapesten, mind Debreczenben. Ő nem elégszik meg a mai „sub'ime“ és takart rationalismussal, mely a bibliát és Jézus Krisztust csak „felséges“-nek tartja, hisz ez aesthetikai fogalom, az „erhaben“ rovata alá esik; felséges lehet az ég boltozat, a Montblanc, vagy Dante és Homér; ennél nekünk több a mi hitünk fejedelme és az Isten igéje, mely akkor is megmarad, ha az aesthetika „felséges“ tüneményei, maga az ég és föld, elmulnak.

Debreczen, 1896. jul. 28.

B. F.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

32. A resiczai ev. reform. egyház története.

A Krassó-Szörény megyében, Resiczabánya és Román-Resicza községekben élő tagokkal bíró resiczai ev. reform. egyház, melynek tagjai — mint ez a „Debreczeni Protestáns Lap“ 1890. évi folyama 21-ik számának 194—195. és 22-ik számának 203—204. lapjain „A resiczabányai ev. reform. egyház megalakítása“ cz. közleményében olvasható, — 18 évig „az ág. evangélikusokkal együtt közösen tartottak fenn lelkésztanítói állomást és imaházat,“ önálló egyházzá az 1890. év január 19-én alakult.

Külön kellett pedig válni a magyar anyanyelvű ev. reform. vallásuaknak, a német és tót anyanyelvű ág. hitv. ev. vallásuaktól, azért, mert „híveink igazi jogai mellőztettek, ők csak a terhet viselték, de hitelveink szerint való lelki ellátásban nem részesülhettek.“ Az ág. hitv. ev. lelkész-tanító által „a közös imaházban tartatott ugyan minden harmadik vasárnap magyar isteni tisztelet, — egyébkor német és tót, — de az orgonista csak játszott s nem énekelte énekeinket, minek az lett a szomorú következménye, hogy híveink, vagy kedvetlenül mentek a templomba, vagy pedig egészen el is mulasztották azt, nem találván fel azt a lelki táplálékot, a melyet ott feltalálniok kellett volna. Már oda jutottak nagy részben híveink, hogy a 18 éven tartott közösség után énekelni alig tudtak, a 25 éven alóli ifjakat és gyermekeket nem is számítva, kik azt egyáltalában nem tudták. E mellett gyermekeik nem

részesültek hitelveink szerint való vallásos oktatásban, sőt a tanyelv az egész városban német“ (és oláh) „lévén . . . oda jutottak, hogy olvasni — jól-rosszul — megtanultak ugyan magyarul, de azt mechanice, minden értelem nélkül teszik.“ („Debr. Prot. Lap.“)

Mindezek miatt híveink a közösen tartott egyházi gyűlésen azt kérelmezték volna, hogy az ág. hitv. ev. lelkész mellé, ev. reform. vallásu tanító is alkalmazás-sék, ki gyermekeiknek magyar nemzeti szellemben s hitelveink szerint való tanításáról gondoskodjék. E tárgyban kelt kérvényöket azonban az ág. hitv. ev. lelkész-tanító hevesen visszautasítván, hosszas tanácskozás után s a békés-bánati ev. reform. egyházmegye kilátásba helyezett és remélt segélye mellett, előbb előkönyörgő, később lelkésztanító beállításában állapodtak meg; ki a békésbánati egyházmegye esperesi hivatala által kibocsátott Vöröss Zsigmond makoí volt segéd lelkész személyében 1890. márczius 4-én kineveztetvén, e hó 8-án megjelent Resiczán s hivatalát 9-én tartott székfoglaló beszédével, a Resiczán tartott első reform. isteni tisztelettel, ideiglenes minőségben elfoglalta, miután az egyházközség tagjai már előbb az egyház fenntartásához s lelkésztanító fizetéséhez összes évi keresmények 1½ % át felajánlották.

Ez időponttól kezdődött és tart mai napig, a resiczai magyar ev. reform. egyház és lelkész küzdelem-teljes élete. Ugyanis: az alakulás idején fennállott statisztikai adatok szerint a megyében található 381,304 lakos között csak 7201 volt magyar, református pedig csupán 1619 lélek s e szerint minden egyes református magyarral 235 idegen nemzetiségű és vallásu lakos s ezek között majdnem 300.000 oláh állott szemben, magában az egyházat magában foglaló 2 községben is csaknem 100 idegen vallásu és nemzetiségű jutott egy magyar reformátusra — és ha ehhez hozzá vesszük, hogy hitsorsosaink 18 éven keresztül viselték a közös egyház fenntartásának terhét évi keresmények 1 % -át fizetvén egyházi adóba s az elváláskor, vagy azóta, az így befizetett számítás szerint 2000 frtra tehető, vagy azt meghaladó összegből, egy fillért sem nyertek vissza; ezen felül, az iskolai felszereléseket s 2 poháron kívül, melyek egyikét Bor Károly egyháztag készítette (60 frt értékben), másikat néhai boldog emlékezetű Révész Bálint püspök úr küldötte, az úrvacsoraosztáshoz szükséges edényeket, terítőket stb. közadakozás útján kellett megszerezniök nekik, kik szegény gyári és bányamunkások, még a más helyeken szelleltelekkel bíróknál is szegényebbek, mert 1—2 kivételével mindnyájan egy-egy drágán bérelt szobában kénytelenek családos-tól nyomorogni s még is, egyedül két kezük munkájára szorítva is, óriásinak mondható áldozatot hoznak az egyház oltárára, közülök már a 14 évet meghaladott gyári munkába felvettek is egyházi adót viselnek és pedig egy-egy egyházi adót fizető tagra egyházunkban átlag 7 frt 80—90 kr. esik; a mellett, hogy más vidéken termelt s igen sokszor a rendesnél másfél, sőt kétannyi áron szerzett élelmi czikkével kell táplálkozniok, szóval, mint ezt egy, néhány nappal ezelőtt nálam volt budapesti vendégemmel megállapítottuk: Resiczán az élelmi szerek ép oly hamisítottak ugyan, de drágábbak mint Budapesten, a lakásbérlet összeg pedig a budapestit sokkal felülmúlja: nem ok nélkül mondja az egyház 1890. jun. 25-én szétküldött „Esdő szózat“-ában: „Előttünk áll . . . egy akadály. Nincsen imaházunk, tanteremünk, lelkészlakásunk . . . óhajításunk . . . iskolánk a következő tanévben leendő megnyitása. Hogy ezt megteheszük, szükségünk van egy házra, hol ima-

termül is szolgáló tantermet s lelkész lakást alakíthatunk át, mert reánk nézve az iskola megnyitása életkérdés. Már is sok elszomorító jelenséggel találkozunk. Sajnosan tapasztaljuk, hogy az ifjabb nemzedék alig bir fogalommal egyházunk tanairól, magyarul meg épen törve beszél. Már is vannak itt Feketék, Nemesek, Farkasok, Mikók — hozzá tehetne volna még: Szabók, Körtvélyesiek, Tóthok stb. — „magyar családok utódai, kikről oly fájdalmas szemlélni, hogy a magyarságból csak a fajjelleg maradt meg, nyelvünkéből pedig egy szót sem tudnak, hanem oláhokká lettek . . .“ (Debr. Prot. Lap. 1890. évi folvama. 31. sz. 280—81. l.)

Az „Esdő szózat“ és gyűjtő ív a fentti czélra 4070 példányban küldetett szét, melyekre összesen: 2281 frt 27 kr. segély gyűlt be, az 1893. év április 25-éig. (Debr. Prot. Lap. 1893. évi folyam 22—23. sz.) Az ezen összegből időnként befolyt részletek, Kecskeméti Ferencz békési lelkész 100 frt adománya, némi közalapi és ref. segélyegyleti segélyek s az egyháztalok 1½ %-os egyházi adójából befolyt összeg, tették lehetővé, hogy elébb lelkésztanítói lakásul egy szoba, később, midőn 1890. év őszén az iskola megnyitott, lelkész-tanítói lakás és isteni tiszteleti helyül is szolgáló tanterem béreltessék; majd 1891. évben, a békésbányai egyházmegyei gyűlés jóváhagyásával, kölcsön pénzen, egy, az egyház tulajdonát képező s lelkésztanítói lakásul és iskolai helyiségül is elégséges épület vétessék, mely azonban nagymérvű átalakítást követelvé, a fentt kimutatott forrásokból gyűlt összegeket annyira felemesztette, hogy az első ideiglenes lelkésztanítónak 1892. őszén hivataláról lemondásakor, az egyház, a kölcsön tőke és 23 évre kiszámított kamatai évenként 477 frt 72 krban törlesztésére, semmi fedezettel nem rendelkezett.

Ily körülmények között, a Vörös Zsigmond eltávoztása után, 1892. decz. 1-én megérkezett alólírott új ideiglenes, — 1893. márcz. 19-én megválasztott rendes — lelkész midőn fájdalommal tapasztalta, hogy hónapokon keresztül írott és szétküldözött segélykérő levelei, egynek kivételével, meghallgatást nem találtak, a tartozás esedékessé vált részletét váltó után szerzett pénzzel törlesztvén, (mely műveletet egyházunk érdekében már 4—5 ízben kellett ismételni), elhatározta, hogy az iskolai év bezártával személyesen indul segélygyűjtő körútra, hogy a már eddig 14,043 frt 31 krba került egyházi épületet s az ebben elhelyezett magyar tannyelvű iskolát, kedvezőbb időig fenttarthassa.

EI is indult, elébb egyházmegyei engedélyvel s így gyűjtött az 1893—94-ik évben 1352 frt 03 krt, majd tapasztalván, hogy így a gyűjtés iránti kérelmével sok egyház által elutasított, 1895-ik évben belügyminiszteri engedélyvel s így gyűjtött fél év alatt ismét 1823 frt 23 krt; az ekként gyűjtött 3175 frt 26 kr segélynek, a gyűjtés által felmerült úti, ellátási stb. költségeken kivüli összege, az egyház által adósság törlesztésre fordított, törlesztvén mai napig 2053 frt 27 kr.

Sajnos azonban, egyfelől, hogy több nagy egyházunk lelkészei, vagy tanácsai, — kétségkívül, mert vagy épen nem, vagy legalább fogyatékosan ismerték az indokot, mely lelkészt a gyűjtés személyesen eszközlésére bírta, a nagyfontosságú nemzeti és hitfelekezeti érdeket, mely ezt tőle követelte, mert különben már csak az ev. ref. lelkészek és hívek ismeretes, kétségbevonhatatlan hazafisága sem engedí feltenni, hogy nem igyekeztek volna tőlük telhetőleg, megtartani magyarnak a magyar testvért, ki egyszersmind az

ő hitőknek cseléde, hiszen ki tudná azt jobban a református lelkészek és híveknél, hogy az Ur, Kaintól számon kéri az ő atyafia vérét? — a leginkább télviz idején gyűjthető lelkésztől, minden segédelmet megtagadtak a gyűjtésnél, nemcsak a templomi szószéket át nem engedték e kiváló fontosságú hitfelekezeti és nemzeti cél elősegítésére, de volt példa arra is, csaknem kizárólag reformátusok által lakott községben, hogy a községi előljáróság is előre kitanított, hogy a belügyminiszteri engedélyt előmutató lelkésznek a gyűjtést a községben ne engedélyezze; másfelől az, hogy az ekként csekélyebb mérvben gyűjthető segélyből is, 3 éven keresztül, lelkész helyett az iskolát vezető ideiglenes tanítók díjazására 1125 forintot kellett fordítani. Talán a kérvényezett tanítói fizetésminimum megadása, egyházunkat e tehertől már a közel jövőben megszabadítja; ha ugyan meg nem tagadtatik kereken, azon okon, mert a tanítói lakáson és iskola termen kívül, nem tudunk semmit, mint tanítói fizetési összeget kimutatni, a mit a törvényben megszabott minimumra lehetne kiegészíteni.

Fájdalom! hogy egyházunk a közalapi tőkesegelezésre első ízben fordíthatott összeg kiosztása után alakulván, csak kismérvű évenkénti segélyezésben részesülhetett mind ez ideig, úgy, hogy a fennállás óta lefolyt 6½ év alatt alig nyert annyit, amennyivel adóssága egy évi törlesztését kell leróvnia. Igaz ugyan, hogy a folyó évi egyetemes konvent egyelőre egyházunkat 3000 forint tőkesegelemben részesíteni elhatározta, de ha az ennek kamatjaként kiadható 150 frtot megkapjuk is, hogy fizessünk, — mikor egyházunk tagjai már is roskadozván a teher alatt, rájuk többet ki nem róvhatunk, — ebből a 150 forintból évenként 477 frt 72 kr esedékes törlesztési összeget? pedig ezen kívül is van még külön 150 frt váltó, ismét külön 600 frt, már felmondott s ez évben okvetlenül törlesztendő tartozása egyházunknak.

Hogy ily nehéz körülmények daczára is mennyire igyekezett egyházunk megfelelni a reá váró feladatnak, annak feltüntetésére, — azt hiszem, — elég lesz, csak a következőket röviden megemlíteni: iskolánkban, fennállása — tehát 6 év — óta, 301 növendék közül, 136 idegen nemzetiségű s ezek között 123 más vallásfelekezeti iskolába járó nyert oktatást, kiknek egyrésze hitvallásunk elveivel is megismerkedett részben, énekeinket pedig majd tudja énekelni s ha egyházunk tagjaivá nem neveltethettek is, de mindannyian kicsinylendő, mindannyian magyar nemzeti szellemben, a haza hű fiaivá neveltettek. Iskolánk, a resiczai többi német-magyar, vagy oláh-magyar tannyelvű iskoláknál sokkal jobb hírnévnek örvend; ma már vidékiek közül is vannak növendékei, pedig tandíj és pedig évenként 10 frt* egyedül csak a mi iskolánkban fizettetik Resiczán, a többi iskolákban az oktatás teljesen ingyenes.

Fájdalom, hogy alólírott a még fenn levő 9717 frt 34 krt tevő adósság törlesztése végett ismét gyűjtő köruton lesz kénytelen tölteni, a már meg nyert belügyminiszteri engedélyvel fél esztendő s e miatt az egyház ismét lelki vezér nélkül marad, épen abban a legválságosabb időben, mikor az országgyűlési képviselő választási harcok folynak s félő, hogy a mindenfelé szervezkedő néppárt Resiczán is, melynek lakossága ¾ részben r. kath. vallású, felütheti tanyáját, vagy a különböző nemzetiségek táborába tartozó 400,000 s ezek közt mintegy 300,000-nyi számban

* De csak a más nemzetiségűek és más vallásuaktól.

oláh lakosság lelketlen vezetői által felizgatva, a legközelebbi népszámlás szerint is csupán 224 lelket számláló ev. ref. hívek kicsiny seregében legkönnyebben kárt okozhat. Vajha lenne az Ur, a vezér nélkül maradó kicsiny nyájnak őriző pásztora!

Sok szomorú, az elkésériség szomorú vonást lehetne az egyház, rövid életéből feltüntetni, de legyen elég. A kik e néhány sort elolvasásra méltatják, az eddigiekből is tudomást vehetnek a nemes, de nehéz harcokról, a nem épen dicstelen küzdelemről, melyet a a resiczai ev. ref. egyháznak már eddig is folytatnia kellett s melyben alólírott lelkésznek fő-fő segédei Kiss József 1893—1894. és Pethő Károly 1894. szept.—máig ideiglenes tanítók voltak: a kik e néhány sort sem méltatják figyelemre, azoknak hosszasan minek írni? Hogy jövőben, a resiczai körlelkészség küszöbön levő megalakításával s talán nemsokára kiterjesztésével, a küzdelem tere és mértéke nagyobbodik, az is csak az előbbieket érdekli. Mi, kik Resiczán és környékén a nemzeti és hitfelekezeti létért vívott nehéz küzdelemnek élén állunk, — Isten után csak ezen irántunk érdeklődők jóakaratu segélyét kérjük továbbra is s hisszük, hogy nem fogják megtagadni kérésünket. Adjon a Kegyelemnek Istene erőt nekik, hogy segíthessenek minket erőtlenségünkben.

Zöld József

resiczai ev. reform. lelkész.

NEKROLOG.

Kun Béla volt sárospataki jogtanár korai elhunytáról megemlékeztünk már lapunk legutóbbi számában. A veszteség, melyet e jobb sorsra méltó férfi halála okozott, széles körben támasztott fájdalmas érzéseket; de legközvetlenebbül és legsúlyosabban érintette egyházi közéletünk egy minden tiszteletre érdemes kitűnő vezérferfiát, főt. *Kun Bertalan* kir. tanácsos, ev. ref. püspök urat, a tiszáninneri ev. ref. egyházkerületnek 30 év óta lelki szelidséggel és ritka bölcsességgel kormányzó főpásztorát, a ki legidősebb fiát, egykor legszebb reményeinek méltó letéteményesét gyászolja a korán elköltözött férfiuban. Az atyai nehéz fájdalmak keserűségét fokozza bizonyára az a félreismerhetlen tragikus vonás, a mely az elhunyt férfi életpályáján végig húzódik. *Kun Béla* a gondviseléstől kiváló szellemi tulajdonokkal megáldva, kitűnő nevelés és szorgalmas önmunkásság által gazdag ismeretekkel felszerelve lépett az életbe, keresve a pályát, a hol tehetségeit s munkaerejét értékesíthesse, szüntelenül ösztönözve a legnemesebb becsvágy, a közpályának, a nyilvános életnek ellenállhatlan szeretete által. Szép munkakör nyílt meg előtte mindjárt kezdetben, a midőn a miniszteriumnál nyert hivatali alkalmaztatást, a honnan azonban egyéni függetlenségre való erős hajlama s eltérő politikai felfogása miatt rövid idő multán önkénynt kilépett. Ki tudná megmondani, hogy ottmaradása esetén kitűnő képességeinél fogva azóta milyen magaslatra emelkedhetett volna?! Azon idő óta különösen nagy tevékenységet fejtett ki a politikai napi sajtó terén. Összekötésben és személyes barátságban volt e kör legkiválóbb ifju írói nemzedékével. Politikai röpiratai, a melyek maradandóbb becsü publicisztikai dolgozatok jellegével bírtak, több ízben országsszerte nagy feltűnést okoztak. Minthogy azonban ugy a napi sajtó számára készült cikkei, mint többrendbeli politikai röpiratai, névtelenül jelentek meg: neve az ország nagy közönsége előtt jó részben ismeretlenül maradt, holott sokkal inkább rászolgált a becsületes írói hírnévre és tisztességre, mint igen sokan azok közül, a kiknek nevét szerteszét hor-

dozzák a főváros lapjai a hon határai között. E sajátosságos tartózkodásának, mondhatjuk, szerénységének tulajdonítható legalább részben, hogy az ország képviselőházába, több ízben történt komoly kísérlete daczára sem tudott soha sem bejutni, holott ez lett volna életének legmelegebben ápoltt célja. És midőn e céltól mindig távolabb látta magát, s ennek a törekvésnek feláldozta, ugy szólván, életének külső biztosítékait s belső nyugalmát: élénk szelleme, könnyű játszi kedélye mindinkább elveszítette eredeti rugékonyságát s a reménytelenség végre felbontotta lelkének egyensúlyát is. Igaz és őszinte baráti részvétellel szemléltük a nemesszívű és néptegehetségű férfi lelki háborgásait, a melyet utóbb már alig takartak el szemünk elől régi jó kedélyének eredeti felvillanásai. Mikor e lapok szerkesztője 1885-ben debreczeni jogtanárrá választatott, a Sárospatakon üresen maradt tanszékre Kun Bélát emelte a közbizalom. A tanári pályán szép sikerrel működött; de ez az állás mégis inkább menedék volt rá nézve; mert élénk, a mozgalmas életet kereső temperamentuma nem találhatott az egyszerű és csendes tanári pályán állandó nyugopontot. Az utóbbi időben gyakran felkereste Debreczent és Ujfehértót, hol barátai és rokonai körében igen sok kellemes órát töltött. A korai halál váltotta meg annyi csalódás után a jobb sorsra méltó férfit, maga után hagyva a mi számunkra is, annyi sok kedves baráti emlékekkel együtt, egy fájdalmas érzést, melyet befejezetlen életének tragikumuma s egy jó barát elvesztése ébreszt szívünkben. Nyugodjál elköltözött barátunk s találd meg lelked számára azt a kielégítetést, a mit e földön hiába kerestél!

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Főtiszteletű és méltóságos Kiss Áron** püspök úr a nt. esperes urakhoz a következő leiratot intézte: A lelkészképeségi vizsgák kezdetül f. évi szeptember hó 15. és következő napjait találm kitűzendőnek. A vizsgát tevő atyafiak szept. 14-én d. u. 4 órakor jelentkezendők lesznek hivatalomban; és pedig az I-ső képeségi vizsgát tevők leczkekönyveikkel és végbizonyítványokkal. A vizsga tárgyait képező tudományok köréből szabadon választott themáról otthon készített tudományos dolgozataikat, — melyek tárgya szabadon választható — f. évi szept. 1-én azonban előlegesen küldjék be hozzám, mellékelvén ahoz, a theologiai tanfolyam hallgatása alatt készített írásbeli munkálataikat is; a II-ik lelkészképeségi vizsgát tevők a következőkről készítsék dolgozataikat: a) *egyházi beszéd*. Alapige Róm. 1, 16. „nem szégyenlem a Krisztus Evangyeliomát: mert Istennek hatalma, minden hívőnek idvességére“ b) káté magyarázat. XVII. Urnap 45-ik kérdés: „Mit használ nekünk Krisztus feltámadása? Az egyházi beszéd elő és utóimával készítenő és betanulandó lesz. E vizsgát tevők esperesi és szolgálati bizonyítvány mellett dolgozataikat szept. 1-ig szinte hozzám terjeszk be. Felhivom ennél fogva Nagytiszteletűségeket, hogy mindezekről az illető atyafiakat mielőbb tudomásba helyezni méltóztassanak. Debreczenben, 1896. július 27. Kiss Áron püspök.

— **A pályázatra bocsátott két tanári tanszék** betöltése céljából a tanárválasztó küldöttség július 28-án ült össze Kiss Áron püspök és gróf Degenfeld József h.-főgondnok elnökleite alatt. A küldöttségnek tagjai voltak az egyházkerület részéről Sütő Kálmán, Széll Kálmán, Dorogi Lajos, Szabó János esperesek,

Horthy István egyházmegyei gondnok, György Endre és Ujfalussy Béla egyházkerületi tanácsbírák; a debreczeni egyház részéről Kiss Albert, Dicsőfi József lelkészek, Sz. Szabó József, Sz. Szabó László, dr. Legányi Gyula, Somogyi Pál, Kovács József és Jenei József presbiterek. Az egyházkerület részéről csak 3 világi és így összesen 7 tanárválasztó jelenvén meg indítványoztatott, hogy a választás vagy újabb terminusra, vagy a legközelebbi egyházkerületi közgyűlésre halasztassék. Szavazattöbbséggel abban történt a megállapodás, hogy a jelenleg mutatkozó, kényszerítő szükség folytán a tanárválasztás megejtetik, de egyúttal felkérjük az egyházkerületi közgyűlést, hogy jövőre nézve kerestessék meg a módozat arra nézve, hogy a tanárválasztások ezentúl az egyházkerületi közgyűlések alkalmával ejtessenek meg. A pályázók névsorát lapunk közelebbi számában közöltük. Megválasztottak titkos szavazás útján az akadémiai tanszékre: Ferenczy Gyula 8 szavazattal Dézsy Lajos 6 szavazata ellenében, a gymnasiumi tanszékre: dr. Peczkó Ernő, 10 szavazattal, Lányi Lajos 4 szavazata ellenében. Érdekes megemlítenünk, hogy a küldöttség indokolt indítványozás folytán felhívja az egyházkerület figyelmét a tanárkari előterjesztésben ismételten hangsúlyozott arra a körülményre, hogy a jelenlegi javadalmazás mellett, főgymnasiumunk tanári pályázatait a magyar ref. tanári karra nem gyakorol többé vonzó hatást.

— **Felhívás** a gymnasiumi vallástanár urakhoz s általában gymnasiumaink igen tisztelt tanárkaraihoz. A főtiszteletű tiszántúli egyházkerület a gymnasiumi vallástani kézikönyveket pályázat útján rendelte előállíttatni. Legujabban a VI. osztály számára Sólyom Lajos s.-lelkész ur által irt „Symbolika“ fogadtatott el s rendeztetett sajtó alá, a tudós bírálók kedvező véleménye alapján. A mű szeptember hó első felében okvetlenül kikerül a sajtó alól s kapható lesz Debreczenben az ev. ref. főiskolában az egyházkerület könyvkiadványainak raktárában és minden könyvkereskedésben. A világos, könnyen érthető nyelven irt mű 4 1/4 ív terjedelmű s ára 55 kr. leend. Mint-hogy e mű a főtiszteletű Egyházkerület kiadványa, ennek használatba vételére más tankönyvek módjára engedélyt kérni nem kell, sőt ezt a kebelbeli gymnasiumok feltétlenül kötelesek felvenni. Felhívom azért ugy a vallástanár urakat, mint az igen tisztelt tanárkarokat arra, hogy a fentirt „Szymbolikát“ már az 1896—7 iskolai évtől kezdve tankönyvül vegyék be. Debreczen, 1896. júli 30. Joó István gymn. felügyelő.

— **A tiszántúli középiskolai tanári nyugdíj- és gyámintézet feloszlása.** Bár a feloszlást késleltető függő kérdések még meg nem oldattak, így a nehézségek el nem enyésztek: mégis az érdekelt tagok sürgetésére a tanáregyesület választmánya a vagyon azon részének, mely minden lekööttség nélkül szabad rendelkezésre állott, felosztásához hozzájárult. A felosztás alapjául az 1896. évi június hó 30-án lezárt számadás és egybeállított mérleg szolgált, mely szerint az intézet vagyoni ereje kötvényeken, takarékpénztári betétekben és pénzben: 37696.62 forint, követelésben 564 forint, együtt 38260.62 forint. Ez összegből az 1894. szeptember 1 utáni időre befolyt díjak visszatérítésére fordítandó 1526.90 forint; így a felosztás alapjául 36733.72 frt veendő. A végső összegből az egyházkerületi közgyűlés által elfogadott és megerősített felosztási módozat szerint a nyug- és gyámdíjban részesülők biztosítására visszartartandó: 21,300 frt, Bodolay László volt mezőtúri tanár családja biztosítására 5800 frt, felosztható egy-

előre 9,633.72 frt. Főtiszteletű Kiss Áron püspök ur a bizottságnak ez alapon kidolgozott részletes felosztási tervzetét, miután az az egyházkerületi közgyűlés idevonatkozó rendelkezéseinek teljesen megfelelt, megerősítvén, a részben való felosztás immár tényleg meg is történt, annyival is inkább, mert időközben megérkezett a miniszter azon intézkedése is, hogy a hódmezővásárhelyi vallástanárt az országos intézetbe fentartás nélkül bevette, így az ő végkielégítéséről külön intézkedni nem szükséges. A felosztható 9633.72 frtból a tagok 4 1/2% kamatozással felszámított befizetéseiknek mintegy 2/3-ad részét kapták vissza. Biztos reményünk lehet arra, hogy Bodolay László volt mezőtúri tanár családja az országos intézetbe be fog vétetni; a mikor a most visszatartott 5800 frtból a hátra lévő 1/3 rész is kiadható lesz. Ily módon az országos intézetbe belépéssel reájok váró befizetések részben való fedezésére a legtermészetesebb alapot nyerik meg.

— **Gyerekeskedések.** Állandó rovatot lehetne ezen a czimén tartanunk, ha a M. Á.-nak valamennyi e czimre rászolgáló közleményére érdemes volna reflektálnunk. Most „Hang a másik táborból“ czim alatt (no, hát mégis egész „táborral“ vagyunk, mi elenyésző csekély számú „protestánsok“!) „egy vidéki protestáns lelkész“ (tehát már „lelkész“! ez is vivmány, eddig csak predikátorok voltunk) cikkét egész terjedelmében közli a 175-ik számban. A cikk maga ugy a protestáns papságot, mint különösen azokat a katolikus lelkészeket „kik még eddig nem tértek magukhoz“, figyelmezteti, hogy micsoda sors vár reájuk az egyházpolitikai törvények következtében. A sok képtelen s valótlan állítások czáfolatába nincs mit bocsátkoznunk. Reánk az egész közlemény azt a hatást teszi s azt az erős sejtelmet ébreszti, hogy az ál-izidori gyűjtemények fábrikátorának fajtája még egyáltalában nem vesztet ki egészen. A hazát minden áron boldogítani akaró legfrissebb képződményü párt, a néppárt adni akarja a *leleményest* az eszközök feltalálásában, egész az együgyü jámborságig. Mi nem féltjük lelkészeinket, még ha antimiták volnának is, az ilyen lépére csalogatástól, annyira, hogy teljességgel nem hiszük, hogy egyetlen lelkész-társunk is beálljon czinkének, s az ilyen fajta tökből alkotott jámbor csapdába belemenjen. Tehát erről az egész gyermekekedésről is csak ennyiben akartunk megemlékezni.

— **Felhívás előfizetésre.** *Illyés Bálint* orsz. képviselő előfizetési felhívást bocsátott ki Lukács Ödön hátrahagyott költeményeire. A költemények egy csinos kötetben október hó végén jelennek meg. — Egy füzött példány előfizetési ára 1 frt 20 kr., bolti ára magasabb leend. Diszpeldány 2 frt. Gyűjtőknek 10 példány után 1 tiszteletpeldány jár. Az előfizetések beküldését tájékozas végett, szeptember 15-ig mulhatlanul kéri özv. Lukács Ödöné úrnő nevére Nyiregyházán.

— **Halálozás.** *Betleni Anna, Kálmán Lajos püspökladányi volt reform. lelkész özvegye*, életének 70-ik özvegységének 5-ik évében, hosszas szenvedés után elhunyt folyó évi július 18-án d. u. 4 órakor Debreczenben. Temetése július 20-án d. u. 3 órakor volt, amikor a kis templomban Dicsőfi József reform. lelkész tartott felette alkalomszerű s emelkedett szellemű predikációt és bucsubeszédet, mely után családja tagjai és nagyszámu közönség kíséerte a boldogultat a Kossuth-utczái temetőbe, hova az élet terhei alatt megfáradva, végre szenvedések által is megpróbáltatva, lelkét teremtőjének ajánlva — már vágyakozott. Legyen siri álma csendes, emlékezte áldott.

TARTALOM-JEGYZÉK: Régi hangok s egy kis ördögűzés tömjénfüst nélkül. Eröss Lajos. — Tanügy: Az ev. reform. egyház és iskolák hazafias szolgálatai az ezeréves Magyarházában. Sinka Lajos. — Református nőnevelés. Vincze József. — Közéletünk: A konfirmáció hatályosabbá tételére. Tabajdi Lajos. — Lelkészi értekezlet. Echo. — Levél Felsőszabolcshól. Szikszay András. — Good Jakob hittudor látogatása Debreczenben. B. F. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez: 32. A resiczai ev. reform. egyház története. Zöld József. — Nekrológ. — Különfelélek. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat

ideiglenes fitanitói állomásra.

A felsőbányai ev. ref. egyház a fitanitói állásra 1 évre ideiglenes tanítót keres.

Fizetése egy polgári évre 500, ötszáz forint készpénz havi részletekben fizetve.

Egy szobából álló lakás az iskolaépületben fűtéssel, szerény butorzattal.

Kötelesség: A 6 osztályból álló fiukat tanterv szerint tanítani, lelkészt akadályoztatása esetén helyettesíteni s a kanonikus órákon szószéki szolgálatot végezni.

Az állás szent. 1-én elfoglalandó.

Szabályszerűen felszerelt pályázati kérvények alólirothoz intézendők 1896. aug. 15-ig.

Felső-Bánya, (Szatmár m.) 1896. júl. 27-en.

Nagy Lajos,
ev. ref. lelkész.

Pályázat.

A karczagi ev. reform. VI. osztályu. gymnasiumnál két tanári állásra pályázat hirdetik u. m:

1. Latin és görögnyelv.

2. Magyar-német vagy német-latin tan-székekre. Ezen állások mindenikénél, ha okleveles pályázók lesznek, ezer forint törzsfizetés és 200 forint lakáspénz jár; a helyettes tanár fizetése 800 forint.

A fizetést mindig évnegyedenként előre szolgáltatja ki az egyházi pénztár.

Pályázhatnak protestáns tanárok és tanárjelöltek.

A megválasztottak állásukat 1896. szept. 1-én kötelesek elfoglalni.

Az okleveles rendes tanár egy évi sikeres működés után véglegesítették s kötelezett tagja az országos nyugdíjintézetnek, hova csak a fizetése után járó %-ot fizeti. A helyettes tanár oklevele megszerzése után azonnal rendes tanárrá lesz s rendes tanári fizetést kap.

A pályázni kívánók kellően felszerelt kérvényüket f. évi aug. 14-ig alulirothoz küldjék be.

Karczag, 1896. július 24.

Hajnal Elek,
igt. elnök.

1-2

2-2

Pályázat.

A f.-szabolcsi egyházmegyébe kebeleztetett turai ev. ref. egyház lelkészi állomására pályázat hirdetik. Ezen állomással az 1894. évi hivatalos becslés szerint 610 forint évi jövedelem van összekötve, és így III. osztályú. Megjegyeztetik azonban, hogy a megválasztandó lelkész a még élő nyugalmazott lelkésznek évenként 170 forintot fizetni köteles.

Pályázati határidő 1896. Aug. 25.

Pályázati kérvények kellőleg felszerelve Görömbei Péter espereshez Nagy-Kállóba intézendők.

Debreczen, 1896. júl. 31.

KISS ÁRON,
püspök.

Pályázat.

A *kisujszállási* államilag segélyezett ev. ref. főgymnasium igazgató tanácsa által egy *helyettes tanárságra*, melyhez a *magyar és latin nyelv*, esetleg valamely ezekkel rokon tárgy tanítása van kötve, 800 — nyolczszáz — forint évi fizetés mellett pályázat hirdetik.

Pályázhatnak tanárjelöltek, kik is végzett tanulmányaikról, képesítettségökről, vallásukról, életkorukról, eddigi alkalmaztatásukról szóló bizonyítványukat *augusztus 16-ig* alólirott elnökséghez küldjék be.

A megválasztott egyén f. évi szeptember 1-én köteles elfoglalni hivatalát.

Kisujszállás, 1896. július 20.

Gulyás Lajos,

2-2

ev. ref. lelkész, igazg. tan. elnök

Pályázat

a szatmári ev. ref. segédlelkészi állásra.

Javadalma:

1. 580 forint törzsfizetés az egyház pénztárából havi előleges részletekben és 29 köbméter tűzifa az erdőn, melynek beszállítása díját segédlelkész fizeti.

2. Az egyháztanácsi jegyzőségért 60 forint.

3. Más vallásfelekezeti tanintézetbe járó prot. növendékek vallási oktatásáért a tanítottak létszámához képest, de bizvást tehető 150 forint.

Kötelességei:

1. A lelkészi teendőkben való segédkezés.

2. A prot. felsőbb leányiskolában heti 8 órán valóságos tanítás.

3. Az egyháztanács-jegyzői teendők végzése és a más felekezeti iskolában tanuló prot. növendékek egyrészének vallási oktatása.

Az állás elfoglalandó f. évi szeptember 1-én.

Pályázók kérvényüket augusztus 15-ikéig alulirothoz küldjék be.

Szatmár, 1896. július 20.

Tabajdi Lajos,
ev. ref. lelkész.